

Боқий фикр

Чинакам халқ бўлсак,
чинакам миллат
бўлсак, улкан дарёга
айланайлик,
фарзандларимизга
ўзгалар ҳавас
қиладиган озод ва обод
Ватан қолдирайлик.

Ислом КАРИМОВ

Ma'rifat

ENLIGHTENMENT XALQ ZIYOLILARI GAZETASI معرفت

1931-yildan chiqa boshlagan • E-mail: info@marifat.uz • 2013-yil 15-may, chorshanba № 39 (8584)

ЭНГ ОБОД ТАЪЛИМ МУАССАСАСИ

Андижон вилоятидаги ҳар бир мактаб шу номга
муносиб бўлишга интилмоқда

Жорий йилнинг юртимизда «Обод турмуш йили» дея номланиши бунёдкор халқимизни руҳлантириб, яратувчанлик иштиёқини янада оширди, десак муболага бўлмайди. Жойларда турмушимиз ободлиги ва фаровонлигини таъминлашга қаратилган тadbирларга эл-юртимиз оммавий равишда ҳисса қўшаётгани буни тасдиқлайди. Хусусан, Андижон вилояти мактабгача, умумий ўрта ҳамда мактабдан ташқари таълим муассасаларида ободонлаштириш, кўкаламзорлаштириш, бир сўз билан айтганда, муқаддас масканни чин маънода намунали гўшага айлантириш борасида ибратли ишлар амалга оширилмоқда.

(Давоми 3-бетда.)

2013-yil — Obod turmush yili

БОЛАЛАРНИНГ ЯНА БИР ЯНГИ БОҒИ

Пойтахтимизда «Болажон» истироҳат
боғи очилди

Тошкент шаҳар маданият ва спорт ишлари бош бошқармасидан маълум қилишларича, ҳозирги кунда пойтахтимизда ўн иккита маданият ва истироҳат боғи фаолият юритмоқда. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар

Маҳкамасининг 2010 йил 29 декабрда қабул қилинган «2011-2015 йилларда маданият ва истироҳат боғларининг моддий-техника базасини мустаҳкамлаш ва уларнинг фаолиятини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари дастурини тасдиқлаш тўғрисида»ги қарори асосида мазкур масканларни янада ривожлантириш борасида кенг қамровли ишлар амалга оширилмоқда.

(Давоми 2-бетда.)

«ҚУЁШ АТРОФИДАГИ СУРАТЛАР» ўқувчиларнинг қизиқиши ва дарслардаги фаоллигини оширмоқда

Ургач туманидаги 12-умумтаълим мактаби жамоаси ажойиб ташаббусга қўл урди. Ўтган йилнинг декабрь ойидан жорий этилган «Ўқувчиларнинг дарсларга қатнашиши ва фанларни ўзлаштириш мониторинги» тезде ижобий натижа бера бошлади...

5-бет

СОҒ ТАНДА — СОҒЛОМ АҚЛ ёхуд шахсий гигиенага ўргатишда бола психологиясини эътиборга олиш муҳимлиги хусусида

«Эрталаб ишга шошгани учун тирноғимни олиб қўйиш ойимнинг ёдларидан кўтарилди. Энди синфга киришга уялаяпман. Устоз, мени синфдошларим олдида айбламанг».

10-бет

ЭЛЕКТРОН ТИЖОРАТ — ИҚТИСОДИЁТНИНГ ЗАМОНАВИЙ ТАРМОҒИ

Сўнгги маълумотларига кўра, 2020 йилга келиб нақд пул ва кредит карточкаларидан фойдаланиш даражаси кескин камайиб, бунинг ўрнига «электрон ҳамён» сифатида смартфон ва планшет компьютерлардан фойдаланиш фаол ўзлаштирилади.

12-бет

МАҚСАД – ЁШЛАРНИ ҚЎЛЛАБ-ҚУВВАТЛАШ

Ўзбекистон Миллий матбуот марказида Ёш дастурчиларни тайёрлаш ва қўллаб-қувватлаш маркази ўтказган матбуот анжуманида марказ ребрендинги ҳақида расман эълон қилиниб, унинг фаолияти тўғрисида ахборот берилди.

Миллий дастурий таъминот ишлаб чиқувчилар фаолиятини рағбатлантириш, соҳа учун юқори малакали мутахассислар тайёрлаш ва уларни ҳар томонлама қўллаб-қувватлаш мамлакатимизда ахборот-коммуникация технологиялари – АКТ соҳасини ривожлантиришнинг устувор йўналишларидандир. Давлатимиз раҳбарининг 2012 йил 21 мартда қабул қилинган «Замонавий ахборот-коммуникация технологияларини янада жорий этиш ва ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги қарори ва бошқа

қатор меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатлар бу борада муҳим омил бўлиб хизмат қилмоқда. Натижада, Ўзбекистон дастурчиларининг интеллектуал салоҳияти ошмоқда; миллий дастурий таъминот ишлаб чиқувчилар сони кўпаймоқда, мамлакатимизда ишлаб чиқилган дастурий таъминот билан қамраб олиш кўлами кенгаймоқда.

Ўзбекистон АКТ бозорида 2004 йилдан буён фаолият кўрсатиб келаётган Ёш дастурчиларни тайёрлаш ва қўллаб-қувватлаш маркази соҳада етакчи ўринлардан бирини эгаллайди. У дастурий таъминотни ишлаб чиқиш, маҳаллий тармоқларни лойиҳалаштириш, монтаж қилиш, йўлга қўйиш ва таъмирлаш, шунингдек, профессионал IT-таълими хизматларини кўрсатмоқда.

Марказ мутахассислари томонидан ишлаб чиқилган ўнлаб дастурий маҳсулотлар вазирилик ва идоралар, давлат ҳамда жамоат ташкилотларида муваффақиятли қўлланилмоқда. Мамлакатимиздаги илк «Dorrix» операция тизими, бухгалтерия

ва кадрлар бўлими ишини автоматлаштириш учун мўлжалланган «UZTO», объектларга ташриф буюрувчиларни рўйхатга ва ҳисобга олиш, назорат қилиш учун «BuyurtmaData», суғурта компанияларида иш жараёнларини автоматлаштиришга қаратилган «SugurtaData» ва бошқа дастурлар шулар жумласидандир.

Марказ турли соҳалар учун мутахассислар тайёрлашга ҳам катта ҳисса қўшмоқда. Ўтган йиллар мо-

байнида махсус ўқув марказида етти мингдан ортиқ киши ўқитилди, мингдан ортиқ киши «Prometric» ва «Pearson VUE» халқаро тест тизимлари асосида сертификатлар олди.

Матбуот анжуманида ахборот технологиялари бозорида эгаллаб турган ўринни мустаҳкамлаш, марказ фаолияти йўналишларининг кенгайиши ребрендинга сабаб бўлгани таъкидланди. Бундан буён Ёш дастурчиларни тайёрлаш ва қўллаб-қувватлаш маркази «BePro» дастурчилар маркази деб аталади. Марказ логотипи ўзгарди, матбаа маҳсулотларини безаш янгиланди, берго.uz манзили бўйича янги сайт иш бошлади.

Матбуот анжуманида «BePro» дастурчилар маркази мутахассислари тадбир иштирокчиларини «Dorrix» операция тизимини янгилаш ва такомиллаштириш бўйича амалга оширилаётган ишлар билан таништирди. Оммавий ахборот воситалари ходимлари ўзларини қизиқтирган саволларга жавоб олди.

Сардор ТОЖИЕВ,
ЎЗА мухбири

ИЛҒОР ТАЖРИБАЛАР ОММАЛАШТИРИЛДИ

Тошкент шаҳар халқ таълими бош бошқармаси томонидан эстетика фанлари ойлиги якунига бағишлаб фестивал ўтказилди. Тадбирда фан ойлигида фаол иштирок этган мактаблар ва ўқитувчилар тақдирланди.

— Фан ойлиги давомида ўқитишнинг замонавий усуллари ва илғор педагогик технологияларни ўқув-тарбия жараёнига

жорий этиш орқали таълим сифатини оширишга эришилди, — дейди ТШХТББ методика маркази методисти Озода Вахобова. — Ўқувчилар билимида аниқланаётган бўшлиқлар тўлдирилиб, фанлар кесимида илғор тажрибали ўқитувчиларнинг иш фаолияти рағбатлантирилди.

Гулюз ОРИФЖОНОВА,
«Ma'rifat» мухбири

ТИНГЛОВЧИЛАРГА КЕНГ ИМКОНИЯТЛАР

Президентимизнинг «Чет тилларни ўрганиш тизими янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги қарори асосида жойларда қатор ишлар амалга оширилмоқда. Хусусан, Қорақалпоғистон Республикаси педагог кадрларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институтида ҳам қарор ижросини таъминлаш юзасидан апрель ойидан бошлаб чет тиллар ўқитувчиларининг малакасини ошириш курслари ташкил этилди.

— Ўқитувчилар малакасини оширишнинг самарадорлигига эришиш мақсадида бор имконият ва техник воситалар жалб этилган, — дейди институт ректори

Т.Атамуратов. — Ҳозирда ҳар 25 тингловчига 12 видеопроектор, 3 электрон доска, 4 компьютер хонаси ажратилган бўлиб, ўқиш икки сменада олиб борилмоқда. Режа асосида апрель ойида 250 ўқитувчи инглиз тили мутахассислиги бўйича ўқимокда.

Qaror va ijro

Махсус дарсларни Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университетидида махсус курсдан ўтиб келган 13 нафар тренер-ўқитувчи, ижтимоий фанлар ва умумқасбий фанларни эса институтнинг тажрибали профессор-ўқитувчилари олиб боришмоқда.

Тренер-ўқитувчилар курсларда ўтиладиган мавзулар бўйича материаллар билан тўлиқ таъминланган. Тингловчиларнинг дарс жараёни ва дарсдан бўш вақтларини мазмунли ўтказиш мақсадида ҳам бир қанча қулайликлар яратилди. Жумладан, институт ҳудудида Wi-Fi интернет ҳудуди ишга туширилди. Ундан ташқари, ахборот-ресурс марказидаги мавжуд компьютерлар ҳам интернетга уланган.

Курсларга май — июль ойларида 373 нафардан чет тиллар ўқитувчилари жалб этилиши режалаштирилган.

Азамат ПИРНИЯЗОВ,
«Ma'rifat» мухбири

БОЛАЛАРНИНГ ЯНА БИР ЯНГИ БОҒИ

(Давоми. Боши 1-бетда.)

Пойтахтимизда замонавий қулайликларга эга яна бир янги истироҳат боғи ишга тушди. Қарийб беш гектар майдонни эгаллаган боғда уч мингдан кўпроқ манзарали дарахт мавжуд. Сўлим гулзору яшил майсазорлар, муслиқли фавворалар боғнинг кўркига кўрк қўшиш баробарида ёзда ҳарорат мўътадиллигини таъминлайди.

Боғ бежиз «Болажон» деб номланмаган. Бу ерда болакайлар учун турли аттракционлар, эртақлар майдончаси барпо этилган. Шахмат, шашка, стол тенниси билан

шуғулланиш имконияти яратилган. Боғни оилаларнинг сеvimли дам олиш масканига айлантириш, болалар ва ёшлар учун турли маданий-маърифий тадбирлар, хайрия акциялари ўтказиш режалаштирилган.

— Пойтахтимизда янги боғ очилаётганини эшитиб, маҳалламиз фаоллари билан бу ерга келдик, — дейди Чилонзор тумани «Бўрижар» маҳалла фуқаролар йиғини раиси Маъмура Маъмудова. — Боғда яратилган шароитни кўриб, жуда хурсанд бўлдик. Буларнинг барчаси Президентимиз Ислам Каримов раҳнамолигида халқимиз-

нинг турмуш фаровонлигини янада юксалтириш йўлида амалга оширилаётган ислохотлар самарасидир.

«Болажон» истироҳат боғининг очирилишига бағишланган маданий тадбирда пойтахтимиздаги маданият уйлари, «Баркамол авлод» марказлари, болалар ва ёшлар ижодий жамоаларининг концерт дастури, ёш спортчиларнинг кўргазмали чиқишлари намойиш этилди, расмлар танлови ўтказилди.

Б.ХИДИРОВА,
ЎЗА мухбири

Ёлқин ШАМСИДИНОВ
(ЎЗА) олган суратлар.

Ҳурматли юртдошлар!
Муҳтарам пойтахтимиз меҳмонлари!

2013 йилнинг 23-24 май кунлари Қорақалпоғистон Республикаси ва вилоятлар марказларида ҳамда Тошкент шаҳридаги Фафур Фулом номидаги маданият ва истироҳат боғида «Адабиётга эътибор — келажакка, маънавиятга эътибор» шиори остида республика «Китоб байрами» ўтказилади.

Тадбирда адабий-бадий, ижтимоий-сиёсий, маданий-маърифий ҳамда энциклопедик йўналишдаги китоблар тақдимотлари, таниқли адиб ва шоирлар билан учрашувлар, совринли викториналар, санъат усталари ва ёш ижрочиларнинг концерти ташкил этилади.

Республика «Китоб байрами»га марҳамат қилинг!

Байрам тадбирларида кириш эркин!

Маълумот учун телефон: 244-12-61

(Давоми. Боши 1-бетда.)

— Мактабларнинг обод, саришта ва покизалиги, биринчи навбатда, юксак тарбия воситасидир, — дейди вилоят халқ таълими бошқармаси бошлигининг ўринбосари Исмоилжон Мирзаев. — Бундай масканда ишлаш ҳам, тахсил олиш ҳам кишининг бахри-дилини очади, ўғил-қизларимиз калбида она заминга, эл-юртга меҳр туйғуси келаяди. Ободликка хайрихоҳ бўлиб улғайган бола эса ҳеч қачон ёмон ишларга қўл урмайди. Шу боис Обод турмуш йили муносабати билан кўкаламзорлаштириш, боғ-роғлар

ри, уларни экиш, парваришlash усуллари билан таништирди. «Мактаб озода, ораста, обод бўлиши шарт ва сифатли таълим беришга мажбурдир!» шiori ҳамда бошқа кўргазмалар тарғибот воситалари муассасаларнинг кўринарли жойига илиниб, ўқувчию ўқитувчилар ўртасида тозалик бор жойда файз-барака бўлиши ҳақида тушунтириш ишлари йўлга қўйилди.

«Ободонлаштириш ва кўкаламзорлаштириш ойлиги» деб белгиланган март ойида ҳар шанба ва якшанба кунлари педагогик жамоалар, маҳалла фаоллари иштирокида уюштирилган ҳашарларда

йилдан тўлиқ ҳосилга ки-ради. Хорижий технологи-ялар асосида барпо этил-ган олмозор гектарига ўртача 50 тоннadan жами 500 тонна мева бериши кутимокда. Ҳосилнинг эҳтиёждан ортиқчасини сотишдан тушган маблаг-ни таълим-тарбия сифа-тини оширишга йўналти-риш кўзда тутиляпти.

Айниқса, вилоят халқ таълими бошқармасининг 2013 йил 28 февралдаги буйруғи билан ўтказила бошланган «Энг обод таъ-лим муассасаси» кўрик-танлови бу борадаги иш-ларни янада жонлантириб юборди. Низомга кўра, танловда 1-ўринни эгал-лаган жамоа компьютер

ва Жалакудук туманлари-даги 82та мактабда янги узумзорлар, 115та мак-табда анорзор ва хурмо-зорлар ташкил қилинди. Бундан ташқари, 400 мингга яқин терак ва гул қаламчалари ўтказилди, 303,7 гектар ерда мева-сабзавот ва дуккакли экинлар парваришлан-моқда. Муассасалар ҳов-лиси эртак ва мульт-фильм қахрамонларининг ҳайкалчалари, турли рангдаги тошлар билан безатиляпти.

Ҳар бирга ўзига хос ном берилган боғ ва гул-зорлар парваришига таби-атшунослик, меҳнат, био-логия фанлари ўқитувчи-лари ва синф раҳбарла-ри масъул этиб тайин-ланган. Орасталик ва кўкаламзорлаштириш иш-ларининг боришини ви-лоят халқ таълими бош-қармаси ҳамда туман ХТМФМТТЭ бўлимларида тузилган мониторинг гу-руҳлари кузатиб, туман-лар кесимида таҳлил этиб бораётир.

Этиборлиси, фаоллар факат таълим муассаса-си ҳудудини яшилликка буркаш билан чекланмай, бутун маҳаллаю қишлоқ-лар ободлигига ҳам ўз хиссасини қўшмоқда. Ху-сусан, мактаб ўқувчилари-дан иборат «Мадад», «Яшил патрулчилар» ва «Кўмак» гуруҳлари томо-нидан 9 май — Хотира ва қадрлаш куни арафасида вилоятдаги кам таъмин-ланган, боқувчисини йўқотган оилалар, ёлғиз кексалар ҳолидан хабар олиниб, уларнинг ҳовли-си (жами 4750 гектар) чиқиндилардан тозала-ниб, обод қилинди, қа-бистон ва зиёратгоҳлар ҳудуди тартибга келти-рилди.

Айни пайтда плёнка остида етиштирилган кўкат-сабзавот, редиска, саримсоқпиез каби эрта-ки маҳсулотлардан бош-лангич синф ўқувчилари-га иссиқ овқатлар тайёр-лашда фойдаланилмоқда.

Орифжон СИДДИКОВ,
«Ma'rifat» мухбири

БИЛИМЛАР МАКТАБ БОҒИДА МУСТАҲКАМ- ЛАНАДИ

Эрта баҳорда ўқитув-чилар, ўқувчилар ишти-рокида ҳашар ўтказиб, мактабимиз ҳовлисидаги анчадан бери фойдала-нилмаётган ҳудудга юздан ортик мевали дарахт кўчатларини ўтказган эдик. Айни пайтда меҳр билан парваришланаётган ниҳоллар кўкка бўй чўзиб, атрофга сўлимлик бағишламоқда.

Боғдорчиликнинг таълим-тарбия жараёнига таъсири катта. Ўқувчилар меҳнат, био-логия ва табиатшунослик дарсларида мактаб томорка-сига чиқиб, экинларни парва-ришлаш, уларга ишлов бериш кўникмаларини мустаҳкамла-моқда. Хусусан, биология фа-нидан 6-синф ўқувчиларига «Мададий ўсимликларни ве-гетатив кўпайтириш» мавзу-сидаги дарсларда дарахтларни пайвандлаш йўли билан кўпайтириш, «Уруғларнинг униб чиқиши учун зарур ша-роитлар яратиш» мавзусида уруғни қанча чуқурликка экиш, ниш уриши учун қан-дай ҳарорат лозимлиги хусу-сида маълумот берилади. Ушбу машғулотларни амалий тарзда ўтказишда мактаб ҳов-лисидаги боғ асқотмоқда.

Энг муҳими, келгусида боғ-да етилган мевалардан ўқув-чиларни баҳраманд этиш, ор-ганининг сотишдан тушган маб-лагни эса кам таъминланган оила фарзандларини қўллаб-қувватлаш, илгор ўғил-қиз-ларни рағбатлантириш, кўргазмаларни қўроллар харид қилишга йўналтириш кўзда тутиляпти.

Нарзикул ЭРЛАПАСОВ,
Ҳамза туманидаги
170-мактабнинг география
фани ўқитувчиси

ЭНГ ОБОД ТАЪЛИМ МУАССАСАСИ

Анджон вилоятидаги ҳар бир мактаб шу номга муносиб бўлишга интилмоқда

барпо этишга катта эъти-бор қаратаёلمиз. Бошқар-мамиз ҳовлисидаги 8 со-тих — кафтдеккина кела-диган майдонга ҳам май-са уруғлари сепилди, ан-войи гул кўчатлари ўтқа-зилиб, атрофи ободон-лаштирилди.

Аввало, халқ таълими муассасалари ҳудуди ва тева-рак-атрофини обо-донлаштириш, кўкалам-зорлаштиришга оид му-айян кўникма ҳосил қилиш мақсадида бу бо-рада ўзига хос тажриба-га эга Асака, Марҳамат, Хўжаобод туманларида мутахассислар иштироки-да вилоят кўргазмалар се-минарлари ўтказилди. Тадбирларда уста боғбон, дарахт ва гул кўчатлари етказиб берувчи мутахас-сислар муассаса раҳбар-лари, биология фани ўқитувчилари, масъул хо-димларни маҳаллий ша-роитга мос кўчат турла-

дарахт, гул кўчатлари ўтказилди. Вилоятдаги мавжуд 1296та таълим муассасасининг жами 485,9 гектар ер майдони-дан 182,2 гектарида шу йилнинг ўзида мевали ва манзарали боғлар таш-кил қилинди. Бундан таш-қари, маҳаллий ҳокимлик-лар қарори асосида ту-тман (шаҳар) халқ таъли-ми муассасалари фао-лиятини методик таъмин-лаш ва ташкил этиш бўлимлари тасарруфига ўтказилган 22,7 гектар майдон ҳам боғга айлан-тирилди.

Мевали боғлар яқин йилларда ҳосилга кириб, ўғил-қизларни сархил мевалар билан сийлайди. Хусусан, Асака туманига Сербиядан келтирилган 17 мингдан зиёд «Голден Дельшес» ва «Айдаред» навли олма кўчатлари ўтказилган 10 гектарлик интенсиф боғ келгуси

жамланмаса, 2-ўрин соҳи-би рангли телевизор ва ДВД-плеер, 3-ўрин эгаси телевизор ва бадий ада-биётлар тўплами билан тақдирланади. Айни пай-тда умумтаълим мактаб-ларида танловга қизгин ҳозирлик кўрилмоқда.

Барча таълим муасса-салари ҳовлисидаги тар-тибсиз экилган дарахт ва бошқа экинлар олиб таш-ланиб, олма, ёнғоқ, ўрик, хурмо, қорағат, арча, каштан, япон сафораси, акация, настарин каби мевали ва манзарали дарахт кўчатлари ўтқа-зилди. Ландшафт дизайн усулида гуллар экилиб, ҳудудлар гулзорга айлан-тирилмоқда.

Рақамларга эътибор қаратадиган бўлсак, бу йил ўқув муассасалари ҳудудига жами 226591 донна мевали ва манзарали дарахт ниҳоллари экилди. Асака, Марҳамат

КАМОПОТГА ЙЎНАЛТИРИЛГАН ТАРБИЯ

Қорақалпоғистон Республикаси Кегейли туманида-ги 1-мактабга таълим муассасасида 120 нафар ўғил-қиз тарбияланади. Мазкур таълим муассасасида чет тиллари, шахмат-шашка, гул парвариши каби тўғарақ-лар ташкил этилган. Бу ерда дастлабки билим ва ту-шунчаларни мустаҳкамлашга йўналтирилган ўқув-ама-лий машғулотлар, спорт мусобақалари, маданий тад-бирлар мунтазам ўтказиб борилади. Бу эса тарбияла-нувчиларнинг жисмонан соғлом, ақлан етук, мусиқа ва санъатга ошно бўлиб камол топишига хизмат қила-ётир.

Суратда: Кегейли туманидаги 1-мактабга таълим муассасаси тарбияланувчилари.

Мақсад ҲАБИБУЛЛАЕВ (ЎЗА)
олган сурат.

Yangiliklarda yurt nafasi

❖ **Жиззах политехника институтида "Аёл — маънавият гулшани" республика илмий-амалий конференцияси бўлиб ўтди.**

Аёл маънавияти, хотин-қизларнинг баркамол авлод тарбияси ҳамда ижтимоий-сиёсий ҳаётдаги ўрни ва аҳамиятини оширишга бағишланган анжуманда Олий ва ўрта махсус таълим, Халқ таълими вазириликлари тасарруфидagi олий ўқув юртлири профессор-ўқитувчилари, вилоят хотин-қизлар кўмиталари раислари, соҳа мухтассислари иштирок этди.

Тадбирда хотин-қизлар ҳуқуқларини ҳимоя қилишда оила институтининг ўрни, маънавий-маърифий тарбия жараёнларини кучайтиришда санъат ва адабиётнинг аҳамияти, хотин-қизларнинг ижтимоий-сиёсий фаоллигини ошириш масалалари муҳокама этилди. Шунингдек, оилавий қадриятларни сақлаш ва уларни ёшлар ўртасида кенг тарғиб этишда аёлларнинг роли, ободлик қўлтидан бошланади каби мавзулар бўйича ўзаро фикр алмашилди.

Тадбир қатнашчилари Жиззах политехника институтиди хотин-қизлар учун ташкил этилган спорт секциялари фаолияти билан танишди.

❖ **Айни кунларда Обод турмуш йилга бағишлаб Ўзбекистон Касаба уюмшарлари федерацияси кенгаши томонидан ташкил этилган "Санъатим сенга, обод юртим!" кўрик-танловининг туман босқичлари бўлиб ўтмоқда.**

Мазкур танловни ўтказишдан мақсад ёш санъаткорлар, созанда, ижрочи ва рақосаларни қўллаб-қувватлаш ҳамда рағбатлантириш, уларнинг ўз иқтидор ва қобилиятини тўлиқ намойиш этишлариға кўмаклашиш, миллий қўшиқчилигимиз аъналарини ривожлантиришдан иборат.

Танловнинг Жалақудук тумани ҳудудий босқичида умумтаълим ҳамда музика ва санъат мактаблари вакиллари аънавий қўшиқчилик, чолғу ва рақс ижрочилиги каби йўналишлар бўйича ўз маҳоратини намойиш этди. Миллий қўшиқларни жозибали тарзда ижро этган тумандаги 20- ва 18-музика ва санъат мактаблари жамоалари ғолиб деб топилиб, танловнинг вилоят босқичида қатнашиш ҳуқуқини қўлга киритди.

— Танловда мумтоз йўналишда ижро этган қўшиқларим тингловчиларға манзур бўлганидан хурсандман, — дейди танлов ғолибларидан бири, 20-музика ва санъат мактаби ўқитувчиси Иродахон Мўминжонов. — Мақсадим танловнинг кейинги босқичида ҳам муваффақиятли қатнашиш, миллий қўшиқчилигимизни ривожлантиришға муносиб хисса қўшишдир.

❖ **Самарқанд шаҳрида халқаро флорачилар семинари бўлиб ўтди.**

"Ўзбекистон маданияти ва санъати форуми" жамғармаси ҳамда Ўзбекистон Флорачилар миллий ассоциацияси томонидан ташкил этилган "Кўнжа Самарқанд — феруза осмон каби мовий илҳом бўлоғи" мавзусидаги семинарда юртимиз флорачилари билан бирга хорижий ижодкорлар ҳам қатнашди.

Семинар якунида Регистон майдонидаги Улуғбек мадрасасида хорижий сайёҳлар, санъатшунос ва рассомлар, кенг жамоатчилик вакиллари иштирокида флорачилар томонидан ишланган асарлар кўргазмаси ўтказилди. Унда ижодкорлар Самарқанддан илҳомланиб яратган флористик ҳайкалтарошлик намуналари ва гулдасталарни намойиш этди.

— Самарқандға биринчи бор келишим ва бу сайёҳатим унутилмас таассуротларға бой бўлганидан хурсандман, — дейди россиялик флорачи Кристина Неижко. — Шаҳар мени бутунлай мафтун этди. Ниллий гўлбаллар композицияларимизда ҳам ўз аксини топди. Асарларимизда шу рангдаги гуллардан кўпроқ фойдаланишға ҳаракат қилдик.

❖ **Сурхондарё вилоятида фуқаролар йиғинлари раислари (оксоқоллари), уларнинг диний маърифат ва маънавий-ахлоқий тарбия масалалари бўйича маслаҳатчилари, масъул котиблари, "Маҳалла посбони" жамоатчилик тузилмаси раҳбарлари учун ўқув-семинарлар бўлиб ўтмоқда.**

Термиз шаҳридаги 2-академик лицейда ташкил этилган ўқув-семинарда Президентимизнинг "Юксак маънавият — енгилмас куч", "Ўзбекистон мустақилликка эришиш оstonасида" асарлари, Мамлакатимизда демократик ислохотларни янада чуқурлаштириш ва фуқаролик жамиятини ривожлантириш концепцияси, уларда илгари сурилган гоя ва устувор вазибаларни кенг жамоатчиликка етказиш юзасидан атрофликка фикр алмашилди. "Обод турмуш йили" Давлат дастурининг ижросини таъминлаш бўйича фуқаролар йиғинлари фаоллигиға зарур тавсиялар берилди.

— Зиммамизға маҳалла ҳудудида ижтимоий-маънавий муҳит барқарорлигини таъминлаш, хотин-қизларнинг жамиятдаги ўрни ва маънавий мустақамлаш, бандлик масаласини ҳал этиш каби масъулиятли вазибалар юклатилган, — дейди Термиз шаҳридаги "Фарҳод" маҳалла фуқаролар йиғини диний маърифат ва маънавий-ахлоқий тарбия масалалари бўйича маслаҳатчиси Зарифа Туропова. — Машгулотлар жараёнида ишчимизни тизимли йўлга қўйиш бўйича фойдали тақлиф ва тавсиялар берилиб, янги таҳрирдаги "Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари тўғрисида"ги Ўзбекистон Республикаси қонунининг мазмун-моҳияти, унда белгиланган нормаларни бажариш бўйича маслаҳатчиларнинг вазибалари чуқур тушунирилмоқда.

ЎзА ва махсус мухбирларимиз йўлаган материаллар асосида тайёрланди.

Замонавий технологиялар — ўқув жараёнига

ЎЗМУ қошидаги Зангиота академик лицейида «Академик лицейлар ва касб-хунар коллежларида аниқ фанларни ўқитишни илғор педагогик технологиялар асосида ташкил этиш ва таълим самарадорлигини ошириш омиллари» мавзусида илмий-амалий анжуман бўлиб ўтди.

Анжуманда ўрта махсус, касб-хунар таълими муассасаларидаги дарс ва машгулотлар жараёнида илғор педагогик технологиялар, интерфаол усуллардан унумли

фойдаланган ҳолда ёшлар онгига зарурий билимларни сингдириш, таълимни шахс тарбиясига йўналтирилган педагогика асосида ташкил этиш, методик бирлашмалар фаолиятини такомиллаштириш, илғор, ижодкор ўқитувчилар ва мураббийлар иш тажрибасини оммалаштириш каби масалалар тўғрисида атрофликча фикр юритилди.

Гулноза ТУРДИЕВА,
ЎЗМУ қошидаги Зангиота академик лицейи ўқитувчиси

Коллеж битирувчиси хусусий корхона очди

Андижон банк коллежи битирувчиси Улуғбек Тожибоев ўз лойиҳаси асосида трикотаж маҳсулотлари ишлаб чиқаришға иختисослашган «Улуғбектекстил» хусусий корхонасини ташкил этиб, 10 нафар маҳалладошини иш билан таъминлади. Бунда унга яқинлари кўмакдош бўлишди.

Олтинқўл туманининг Сув-кўрсатаётган мазкур корхона бир ойда 5 минг дона

кийим-кечак ишлаб чиқариш қувватиға эға. Бу ерда тайёрланган 8 турдаги дастлабки маҳсулотлар ички бозорға чиқарилди.

Орифжон СИДДИКОВ,
«Ma'rifat» мухбири

Очиқ эшиклар куни

Мақтаб битирувчилари таълимнинг кейинги босқичида ўз қизиқишлариға кўра йўналишни тўғри белгилаб олишида «Очиқ эшиклар куни» синга-рини тадбирлар яқиндан кўмаклашади.

Шундай тадбир Ўзбекистон давлат жахон тиллари университети қошидаги 3-академик лицейда ташкил этилди. Мазкур академик лицейда ўқувчиларға икки йўналиш — аниқ фанлар ва инглиз тили бўйича сабоқ берилади.

Очиқ эшиклар куни доирасида битирувчилар учун давра суҳбати ҳам ташкил қилинди. Тадбирда академик лицей директори С.Жуманазаров таълим муассасасидаги шарт-шароитлар ҳақида гапириб ўтди. Шундан сўнг мақтаб битирувчилар академик лицейнинг янгидан таъмирланган биноси, халқаро стандартлар асосида жиҳозланган ўқув ва лингафон хоналари билан танишдилар.

Дилдора ЭШОНКУЛОВА

Намунали оилалар эътироф этилди

Чилонзор туман ҳокимлиги томонидан Муқимий номидаги ўзбек давлат муסיқали драма театрида 15 май — Халқаро оила куни муносабати билан «Оила — муқаддас даргоҳ» мавзусида маънавий-маърифий кеча ташкил этилди.

Тадбирда намунали турмуш билан барчаға ибрат бўлаётган оилалар эътироф этилди. Эллик йиллик йўлни босиб ўтган Холхўжа Абдасхўжаев оиласи «Энг намунали оила», 1-республика тиббиёт коллежи ўқитувчиси Кўккан Дўсимматов оиласи «Зиёлилар оиласи», туман тиббиёт бирлашмаси шифокори Нурали Назаров оиласи «Энг намунали шифокорлар оиласи», Муқимий номидаги ўзбек давлат муסיқали драма театри актёри Илҳом Отамирзаев оиласи «Энг намунали санъаткорлар оиласи», туман мудоффа

ишлари бўлими хизматчиси Улуғбек Сарваров оиласи «Энг намунали ҳарбий хизматчилар оиласи», тадбиркор Акмал Эргашев оиласи «Энг яхши тадбиркорлар оиласи» деб топилди, диплом ва ёдвалик совғалари билан тақдирланди.

Тадбир сўнгида оила мавзусиға бағишланган «Ўжар меъмор» спектакли намойиш этилди.

Мохичеҳра ЛАТИПОВА

Устозлар хотирланди, қадрланди

Шофиркон туманидаги 24-умумтаълим мактаби ўқитувчиси Абубақр Сатторов хонадонига қутлимақда мактаб болалари гуллар қучоқлаб кириб келишидан устоз кўнгли ёришиб кетди.

Мақтабда 9 май — Хотира ва қадрлаш куни муносабати билан адабий-бадий тадбир бўлиб ўтди. Анжуманға уруш қатнашчилари ва шу даргоҳда кўп йиллар фаолият юритган фахрий устозлар тақлиф этилди.

Тадбирда ўқувчилар ёд олган шеър ва қўшиқларини айтиб йиғилганларни хушнуд этишди. Иккинчи жаҳон уруши қатнашчиси Тилло ота Абдуллаевнинг тинчликнинг қадриға етиш, уни кўз қорачиғидек асраш ҳақидаги ўғитлари ёшларда катта таассурот қолдирди.

Тадбирнинг иккинчи қисмида ўқитувчи ва устозлар хотираси ёд этилиб, нуруний ва беморлар ҳолидан хабар олинди.

Дилдора Қўлдошова,
ўқитувчи

Ўқувчиларға китоб совға қилинди

Зангиота туманидаги 53-мактабда «Обод юртда яшаш — бизнинг бахтимиз» мавзусида адабий-бадий тадбир бўлиб ўтди. Кечада туман халқ таълими муассасалари фаолиятини методик таъминлаш ва ташкил этиш бўлими методистлари, таниқли ижодкорлар, ўқитувчи ва ўқувчилар иштирок этди.

Тадбир она тили ва адабиёт фани тўғраиға аъзолари томонидан ташкил этилди. Дастлаб ўғил-қизлар она юрт, обод Ватан, меҳр-оқибат мавзуларида ёд олган шеърлари билан давраға кўтаринки кайфият бағишладилар. Куй-қўшиқ ва саҳна қўринишларида

эса ёшлар Ватанға муҳаббат, аждодларға муносиб ворис бўлиш, илм олишнинг афзалликларини намойиш этдилар.

Тадбирда иштирок этган туман мактаблари раҳбарларининг маънавий-маърифий ишлар бўйича ўринбосарлари ёшларнинг маъна-

вий тарбияси, улар қалбига миллий қадриятларни сингдириб боришининг ноъанавий усуллари хусусида фикр алмашдилар.

Бадий кеча «Китоб ма-рафони»ға улашиб кетди. «Жаҳон адабиёти» журна-ли бош муҳаррири Шухрат Ри-заев тадбирнинг аҳамияти хусусида гапириб, мактаб кутубхонасига бадий ва ўқув адабиётлардан иборат китоблар жамланмасини тақдим этди.

Саида ТУРСУНОВА,
шу мактабнинг она тили ва адабиёт фани ўқитувчиси

«КУЁШ АТРОФИДАГИ СУРАТЛАР»

Ўқувчиларнинг қизиқиши ва дарслардаги фаоллигини оширишда

Урганч туманидаги 12-умумтаълим мактаби жамоаси ажойиб ташаббусга қўл урди. Ўтган йилнинг декабрь ойидан жорий этилган «Ўқувчиларнинг дарсларга қатнашиши ва фанларни ўзлаштириш мониторинги» тезда ижобий натижа бера бошлади. Ўқувчиларнинг давомати, дарсдаги иштироки ва баҳолари юзасидан бир ойлик натижалар таҳлил қилиниб, рейтинг баллари чиқарилди. Шунга кўра ҳафта охирида ҳар бир ўқувчининг синфдаги ўрни белгиланди. Хат орқали мулоқот йўлга қўйилгани эса ота-оналар билан мактаб ўртасидаги ҳамкорликни янада мустаҳкамлади. Энг асосийси, ўқувчиларнинг давомати юз фоизга яхшиланди. Бу янгиллик билан яқиндан танишиш ниятида таълим муассасасида бўлди.

— Мониторингда ўқувчининг фаоллиги назоратга олинади, — дейди мактаб директори ўринбосари Азамат Бекжонов. — Агар ўқувчи касаллиги боис дарсда қатнашмаётган бўлса, дарс жараёни қайд этиладиган дафтардаги «сабабли» сўзи бўяб қўйилади. Акс ҳолда эса, «сабабсиз» сўзи белгиланади. Бу ўқувчининг рейтингда ўз аксини топади. Дарсдаги иштироки, уй вазифасини тайёрлагани, топшириқларга аниқ жавоб бергани, баҳолари асосида ўқувчининг кунлик кўрсаткичи шаклланади.

Якуний натижани компьютернинг ўзи чиқаради. Мисол учун, тартиб рақами бўйича журналда биринчи бўлган Дилдора Абдукаримованинг кунлик кўрсаткичи паст бўлса, компьютер бу ўқувчини сўнгги ўринга тушириб ташлайди. Агар журнал охирида жойлашган Отахон Рўзमतовнинг кунлик кўрсаткичи яхши бўлса, компьютер уни биринчи ўринга чиқаради. Ўқувчининг кунлик кўрсаткичи ҳафта охирида якуний ифодасини топади. Шу тариқа ойлик,

ўқув йили якунида эса йиллик кўрсаткич намоён бўлади. Бу ўсиш кўрсаткичлари синф доқасига ҳам илиб қўйилади. Ҳеч бир ўқувчи ўзининг исми-фамилиясини рўйхат сўнгида кўришни истамагани учун биринчи бўлишга ҳаракат қилади. Дарсларга ва жамоат ишларига фаол қатнашади.

Ўқув муассасасида бошланғич синф ўқувчиларининг ўзлаштириши ва давоматини яхшилаш борасида ҳам ўзига хос мониторинг йўлга қўйилган экан. Мо-вий рангга бўялган махсус доқасига «Олтин ерда қолса ҳам, билим ерда қолмас» ҳикмати ёзилган. Унг томонда куёш чарақлаб нур сочиб турибди. Ўртада каттагина кунгабоқар ўсиб келаяпти. Унинг юқоридаги баргларига ҳафта мобайнида

талпинади. Ўқувчилар ҳам офтобнинг ёнидан жой олишга интилишади. Сурати энг куйига илинган ўқувчилар ҳам япроқдан япроққа кўтарилишга ҳаракат қиладилар.

Ўқувчилар орасида соғлом рақобат муҳитини яратган бу янгиллик сабаб бошланғич синфларда ҳам давоматнинг тўлиқ бўлишига, фанларни яхши ўзлаштиришга эришилмоқда. Ўқувчиларнинг билим олишга қизиқиши ва интилиши кучаймоқда.

Мониторингда мактаб ва ота-оналар ҳамкорлиги бўйича ҳам ўзига хос механизмга асос солинди. Фарзандининг дарслардаги иштироки ва фанларни ўзлаштириши ота-оналарга билдириб берилмоқда.

Янги ташаббуслар билан майдонга чиққан мактаб жамоасининг руҳи баланд, кайфияти аёло. Ўқувчилар эса ҳар дақиқани, мазмунли ўтказишга интилишмоқда. Уларни изласангиз, ё кутубхонадан ёки тўғарақдан топшингиз аниқ.

Феруза ТАНГРИБЕРГАНОВА,
«Ma'rifat» мухбири

Tajriba

яхши ўзлаштирган ўқувчиларнинг сурати илинган. Пастдаги япроқлардан эса, сабабсиз мактабга келмаган, дарсда фаол қатнашмаган ўқувчилар расми жой олган.

— Кунгабоқар куёшга қараб

БИЛИМДАГИ БЎШЛИҚ ҚАНДАЙ ТЎЛДИРИЛМОҚДА?

МАЗМУНЛИ МАШҒУЛОТЛАР МАСЪУЛИЯТИ

Пойтахтимиздаги 299-мактабда эстетик йўналишдаги фанлар ойлиги якунига бағишланган фестивал бўлиб ўтди. Шайхонтоҳур туманидаги мактаблардан таширф буюрган илгор фан ўқитувчилари томонидан очик дарслар намойиш этилди.

Ўқитувчию методистлар дарсларни муҳокама этишар экан, асосий эътиборни ўқувчи билимини ошириш, эстетик дидини ўстириш, ноанъанавий усулларда машғул олиб бориб фаоллигини таъминлаш масалаларига қаратдилар.

— Ўқувчининг ижодкорлик туйғусини юксалтиришда му-сика, тасвирий санъат, меҳнат таълими фанларининг аҳамияти катта, — дейди мактаб директори Дилнора Паттохова. — Шу боис, бу фанлардан сабоқ бераётган ўқитувчиларда дарсларни қизиқарли ва мазмунли ташкил этиш, интерфаол методларни кенг қўллаш масъулияти икки ҳисса юқори туради.

Тадбир доирасида мактабда ташкил этилган тарихий бурчакнинг тақдироти бўлиб ўтди. Ушбу бурчакдан нодир китоблар, осори-атиқалар билан бирга ўқувчилар тўғарақларда тайёрлаган ижод намуналари ҳам жой олган.

Гулҳаё БОБОЖОНОВА

Таълим сифати ва самардорлигини оширишнинг муҳим омилларидан бири бўш ўзлаштирувчи ўқувчилар билан ишлаш ҳисобланади. Жиззах шаҳридаги 8-умумтаълим мактабида бу борада ўрганас арзигулик тажриба тўпланган. Мактаб директори ўринбосари Жасур Бекмуродов бу ҳақда қуйидагиларни гапириб берди:

— Мактабимизда ҳар чоракда синфлар ва фанлар кесимида мониторинг таҳлили ўтказилади. Асосан синф, фан ва ўқувчилар билимидаги бўшлиқ аниқланади. Таҳлил натижалари педагогик кенгаш ҳамда директор ҳузуридаги йиғилишда муҳокама қилинади. Кейин бутун куч ва эътибор ана шу бўшлиқларни тўлдиришга қаратилади.

Мисол учун, 6-синф ўқувчиларининг ўзлаштириши мониторинг қилинганда математика фанидан I чоракка нисбатан II чоракда 2,6 фоиз пасайиш кузатилди. Аниқ фанлар метод-бирлашмасида ушбу таҳлил ўрганиб чиқилди. Маълум бўлишича, II чоракда «Бутун сонларни бўлиш» мавзусидан кейин «Рационал сонлар» мавзуси ва улар устида амаллар бажаришга ўтиб кетилган. «Бутун сонларни бўлиш» мавзуси бўйича кўпроқ мисол ва ма-

салалар берилмаган. Метод-бирлашма асосий эътиборни ана шу бўшлиқни тўлдиришга қаратиб, дарслар сўнг қўшимча машғулотлар ташкил этди. Режа асосида олиб борилган талбирлар ўз натижасини берди. III чоракда 6-синф ўқувчиларининг математика фанидан ўзлаштириш самардорлиги 3,4 фоизга кўтарилди.

Бундай таҳлиллар бошқа фанлар кесимидаги метод-бирлашмаларда ҳам ўтказилади. Билимда бўшлиқ бор ўқувчи билан ишлашда эътиборлиқ билан муоамала қилиш талаб этилади. «Сенинг билиминг паст» қабилида иш тутиш ўқувчи руҳиятини синдиради. Бу борада «Дарс — муқаддас» тавсиясига мувофиқ ўқувчилар ўртасида «Тенглош-тенглошга» тизими жорий қилинган. Яхши ўқувчи бўш ўзлаштирувчи синфдоши бириктирилган. Муаллимлар уларга «Сен бўш ўзлаштирасан, сенга яхши ўқийдиган синфдошинг ёрдам беради», деб эмас, аксинча, «Синфдошингнинг қандай ижобий томони бор ва сен ундан нимани ўргансанг бўлади» тарзида му-рожаат қилади.

Билимдаги бўшлиқни ту-гатиш жараёнида ўқитувчилар тарқатма материаллар, кўргазмалар, куроллар, тур-ли слайдларни айнан бўш

ўзлаштирувчи ўқувчилар билан биргаликда тайёрлашмоқда.

Мактаб раҳбарияти томонидан ҳар чорак бошида ва охирида ўқувчилар билан фанларнинг қандай ўтиляётгани ҳамда ўқитувчиларнинг ниямаларга эътибор қаратиши кераклиги тўғрисида сўровнома ўтказилади. Ўқитувчилар дарс жараёнида болаларнинг фикр ва мулоҳазаларини эътиборга оладилар.

Бундан ташқари, ҳар бир синфдан танлаб олинган 8—10 нафар ўзлаштириши тур-лича бўлган ўқувчилар ус-тозлар ёрдамида дарс таҳли-лига қиради. Жараёнда ўқувчи ўқитувчи фаолияти-га баҳо бермайди, балки синфдошларининг дарсдаги иштирокини кузатади, хо-лос. Мактабда «Ўзини ўзи бошқариш кўни» ҳам ўтказилади. Ўқувчилар ўзи иста-ган фандан муаллим назо-ратида синфдошларига бир соатлик дарс ўтишди.

Ўқувчилар билимидаги бўшлиқни босқичма-босқич тўлдириб бориш педагоглар-дан катта масъулият талаб этади. Жиззах шаҳридаги 8-мактаб ўқитувчилари иш фаолиятларида ана шу жи-ҳатларга доимий эътибор қаратишмоқда.

Абдусаттор СОДИКОВ,
«Ma'rifat» мухбири

ҚАЛБ БИЛАН КЎРИБ, БАРМОҚ БИЛАН ЎҚИБ...

Мамлакатимизда имконияти чекланган ёшларнинг жамиятдан ажралиб қолмаслиги, ўз тенгқурлари қатори билим олиши ва касб-хунар эгаллаши учун барча шароитлар яратилмоқда.

Тошкент шаҳридаги имконияти чекланган шахслар учун ихтисослаштирилган республика касб-хунар коллежида юртимизнинг турли ҳудудларидан келган кўзи ожиз ва заиф кўрувчи, таянч-ҳаракат ҳамда ички аъзолари шикастланган туғма ногиронлар ҳамда қар-соқов ўсмирлар таълим-тарбия олишади. 427 нафар ўқувчининг 45 фоизи биринчи гуруҳ ногирони саналади. Тажрибали устоз ва мураббийлар уларни имкониятлари доирасида махсус мутахассислар бўйича замонавий педагогик технологи-

Maxsus ta'lim

ялар ҳамда таълимнинг интерфол усуллари асосида ўқитишмоқда.

Кўзи ожиз ва заиф кўрувчи ўқувчилар учун махсус жиҳозланган ўқув амалиёти ва синфхоналари ташкил этилган. Машғулотлар махсус озвонли дастурлар ўрнатилган компьютер воситасида олиб борилди. Замонавий технологиялар билан таъминланган кутубхонадаги озвонли электрон дарсликлардан ҳам самарали фойдаланилмоқда. Бундай ўқувчиларга Брайль ёзувини ўргатиш билан бирга, касбий таълим ва махсус фанлар ҳам ўқитилади. Бундан ташқари, ўз-ўзига хизмат кўрсатиш ва мўлжал олиш каби ҳаётий кўникмалари ҳам шакллантирилади.

Ўқувчилар турли тўғарақларга қамраб олинган. "Ёш қаламкашлар", "Ташаббускор ёшлар", "Ёш рассом", кўзи ожиз ва заиф кўрувчи ўсмирлар учун махсус шахмат-шашка анжомлари билан таъминланган тўғарақлар фаолияти йўлга қўйилган. Ўқувчилар ҳар кuni соғломлаштириш машқ-ларига жалб қилинади.

Ётоқхонада ўғил-қизларга таърибли тарбиячилар бириктирилган. Кимдир тиббий хизматга эҳтиёж сезса, малакали шифокорлар хизмат кўрсатишади. Вақти-вақти билан кино, театр, музей ва зиёратгоҳларга саёҳат уюштирилади, бундай пайтда коллеж автобуси ўқувчилар хизматида.

Бармоқлари билан сезиб, қалблари билан оламни кўра оладиган ёшларнинг ўқитиш ва тарбиялаш, уларнинг миннатдорлигини эшитиш биз педагоглар учун саводатдир.

Насиба САНАТОВА,
Соҳиба УРИНОВА,
Тошкент шаҳридаги имконияти чекланган шахслар учун ихтисослаштирилган республика касб-хунар коллежи ўқитувчилари

ОЛАМ ЯХЛИТ, ФАНЛАР ЭСА БОҒЛИҚДИР

«Математика — қийин фан, мактабда ундан нуқул «икки» олардим», деган гапларни эшитамиз баъзан. Хўш, бу фаннинг қийинлиги нимада? Математика — моддий дунёнинг микдорий муносабатлари ва фазовий шакллари ҳақидаги фан. Барча мамлакатларда ўқув предмети сифатида ўргатилади ва ўрта мактаблар учун дастур деярли бир хил, фарқи мисоллар тизими ва ўқитиш услубида, ҳолос. «Қийин»лиги сабабларидан бири, бирор теоремани исботлаш, масала ечиш учун 2-3 минг йил олдин ўрганилган қоидалар ҳам амал қилади. Масалан, Пифагор теоремасининг ёши уч минг йилга боради, аммо шу теорема геометрия ўқув дастурига киритилмас, узвийлик йўқолиб, кейинги мавзулар тушунарсиз бўлиб қолади.

Алгебрадан аввал инсониятнинг талаб-эҳтиёжи туфайли геометрия пайдо бўлган. Бу икки фан орасидаги илк интеграция сават тўқш хунари билан боғланади. Уста амалиёт давомида ясси сават тўқш учун новдалар узунлиги сават кенглигидан 3 марта катта бўлиши кераклигини аниқлаган. У айлана узунлигининг диаметрига нисбати — «Пи»ни 3га тенг деб ола қолган. Математиканинг бошқа фанларга, ҳаётга интеграциясига энг ёқин мисол — Ал-Хоразмийнинг оддий ва мураккаб масалаларни ўз ичига олувчи «Ал-жабр вал-муқобала ҳисоби ҳақида қисқача китоб»и мерос тақсимлаш, савдо ва адлия ишлари, битим тузиш, ер ўлчаш, ариқ ўқатиш, муҳандислик ва бошқа турли соҳаларда кишилар оғирини енгил қилиш зарурати туфайли таълиф қилинган.

Фан-техникада буюк ихтироларга сабаб бўлган кашфиёт математикадаги дифференциал ҳисобнинг яратилиши бўлди. Оддийгина масалани ҳал этиш ана шу йирик кашфиётга олиб келди. Масала шундай эди: ҳаракатланаётган жисмининг айланиш шундай тезлиги (оний тезлиги) топилинсин. Бу физик масалани Исаак Ньютон қўйди ва ҳал этди. Дифференциал ҳисобнинг кашф этилишига туртки бўлган иккинчи масала, функция графигага уринма ўтказилиши масаласидир. Бу соф математик масалани буюк олим Лейбниц ҳал қилди. Икки масала математика кириб борган бар-

ча фанларда инқилобий ўзгариш ясади, дейиш мумкин. Математика физика, биометрия, биоматематика, молия математикаси, эконометрия, иктисодиёт математикаси, картография, кристалография (кристалларни математикани қўлаб синфларга ажратиш), математик лингвистика (тилшуносликка математиканинг кириб бориши) ва тилнинг лугавий таркибини статистик ўрганиш, таҳлил қилиш ва ҳоказо. Тарихдан маълумки, математикани мадрасаларда ўқитишдан асосий мақсад мерос тақсимлашнинг илмий назарияси ва амалиётини воқиф мутахассислар тайёрлашдан иборат эди. Олимлар ёзган рисолалар номларидан математиканинг бошқа фанлар билан интеграцияси шундоққина билиниб турарди: масалан, Абул Вафо Муҳаммад Бузжоний (940—998)нинг «Савдогар ва қосибларга арифметика санъатидан нималар зарурлиги ҳақида китоб», «Хунарандларга геометрия ясадан нималар зарурлиги ҳақида китоб» асарлари машҳур бўлган, бир неча тилларга таржима қилинган.

Турли фанларнинг ўқув дастурига ҳам математика тобора чуқурроқ сингиб бормоқда. Географиядаги «шамол гули» графиги, масштаб, географик координаталар — параллеллар ва меридианлар (булар, аслида, математика ўрганадиган сирт устидаги эгри чизикли координаталарнинг худди ўзи!), азимут, хариталарни

тузиш қоидалари математиканинг география билан ўзаро боғлиқлигидир.

9-синф биология дарслигидаги генетика асослари, Менделеев қонунлари, ўсимлик ва ҳайвонлардаги ўзарувчанликнинг вариацион қатори ва эгри чизиги боблари, мавзуларининг туб моҳиятини математик статистика, комбинаторика тушунчаларисиз англаб, идрок қилиб, тағига етиб бўлмайди. Фаннинг генетикага чуқур кириб бориши натижасида математик генетика пайдо бўлди, бу фан ривожига ўзбекистонлик олимлар ҳам салмоқли ҳисса қўшган (ака-ука профессорлар Раул ва Носир Фанихўжаевлар). Аммо мактаб биология курсига зарур бўлган айрим математик тушунчалар, афсуски, математика дарсида ўрганилмайди. Бу эса болалар билимига салбий таъсир кўрсатиши аён. Геометрия фани мактабда планиметрия билан чекланган, аммо 9-синф кимё дарслигидан ўрин олган олмос, графит, айниқса, фуллереннинг кристалл, электрон тузилишлари фазовий шакл кўринишда бўлади. Ўқувчи-ча бунда фазовий геометрик тасаввур етишмайди. Демак, геометрия курсида фазовий жисмларни ҳам ўргатиш зарур экан. «Тўйинган углеводородлар» мавзусида гибридланган орбиталар мустаҳкам тетраэдр молекула ҳосил қилиши исботланади. Карангки, соф математик тушунча бўлган фазовий жисм — тетраэдр мактаб геометриясидан ўрин олмаган, аммо кимё дарслигида (9-синф) берилган.

Математика ва адабиёт орасида ҳам боғлиқлик мавжуд. Рақамлар математикада қандай роль ўйнаса, ҳарфлар ёзувда шундай аҳамият-ли. Айрим сонлар гуруҳини ҳарфлар гуруҳига мослаш жуда қадимдан бор. Хусусан, лотин ҳарфларининг ҳар бирига аниқ бир сонни мос қўйиш натижасида Рим рақамлари пайдо бўлган. Араб алифбосидаги ҳар бир ҳарфга аниқ бир сонни мос

қўйиш мумкин. Бу «Абжад ҳисоби» деб юритилади. Асарлар давомида аждодларимиз шу ҳисобдан фойдаланиб келишган. Абжад ҳисоби ўз навбатида таърих сўз санъатини вужудга келтирган.

Таърих деганда мумтоз адабиётимизда бирор воқеанинг (масалан, бирор асарнинг ёзилган йили, машҳур шахсларнинг таваллуди, вафоти, биналарнинг қурилган йили...) рўй берган вақти ҳақида абжад ҳисоби орқали маълумот бериш санъати тушунилади. Бирор асарнинг бошланган ёки тугалланган йили шеърый мисраларда яширилган бўлса, уни абжад ҳисоби ёрдамида билиб олиш мумкин. Масалан, Алишер Навоий «Маҳбуб ул-қуллуб» асарининг ёзиб тугатган йилини ушбу таърихда айтади:

**Бу номағамки,
лисоним бўлди қойил,
Килким тили ҳар
навъ эл ишига ноқил.
Таърихи чу «хуш»
лафзидин бўлди ҳосил,
Ҳар ким ўқуса,
илоҳи бўлғай хушдил!**

Таърихнинг англлатувчи «хуш» сўзи араб алифбосида ёзилса ва ҳар бир ҳарфга мос сонлар қўйиб чиқилса, абжад ҳисобида 906 сонига тўғри келади. Демак, асарини Алишер Навоий хижрий 906 (милодий 1500) йили ёзиб тугатган экан.

Биз яшаб турган дунё яхлит ва чамбарчас. Шу боис ҳар бир ўқитувчи, хусусан, математика муаллими ўз фани қайси фанлар билан қандай алоқада, интеграция жараёни қачон (қайси чоракда, қайси мавзуларда) кузатилади, деган саволларга жавоб топа олиши лозим. Шунда болаларимиз кенг қамровли ва чуқур билим эгаллаб, барча фанларни яхши ўзлаштира оладилар.

**Мирфозил
МИРЗАХМЕДОВ,**
Ўзбекистон
Республикасида хизмат
кўрсатган халқ таълими
ходими,
Фаридон УСМОНОВ,
ТДИУ қошидаги
ихтисослаштирилган
давлат умумтаълим
мактаби директори

“ЭНГ ФАОЛ ЎҚУВЧИ”

рағбатларда ҳикмат яширин

Фарона шаҳридаги 1-умумтаълим мактабида “Энг фаол синф” ва “Энг фаол ўқувчи” танлови уюшқоқлик билан ўтказилмоқда. Танлов ишчи гуруҳи аъзоси Зулайхо Собированинг таъкидлашича, мазкур номинациялар иқтидорли ўқувчилардаги интилиш ва изланишни оширмоқда. Бўш ўзлашти-рувчи ўқувчилар ҳам фаоллашиб, ўқил ва жамоат ишларида таъкилотчилик қирраларини намоён этмоқда.

— “Энг фаол ўқувчи” номинацияси ролиби, деб топилганидан жуда хурсанд бўлдим, — дейди 8-“А” синф ўқувчиси Шаҳзода Эргалева. — Ушбу танловдан руҳланиб, янада яхши

ўқишга ҳаракат қилишман. Келажақда иқтисодчи бўлиб, юртимга нафителувчи инсон бўлиш орсусидаман.

Жиззах вилоятида ҳам танлов низом асосида ташкил этилиб, иқтидорли ўқувчи муносиб баҳоланмоқда. Бу ҳақда Зомин туманидаги 34-мактаб директори-нинг ўқув-тарбиявий ишлар бўйича ўринбосари Ш.П.Перонов шундай дейди: — “Энг фаол ўқувчи” номинацияси ҳар бир ўғил-қизни аъло ўқишга ундаб, намунали хулқ ва истеъдодини намоён этмоқда. Мактабимизда ҳам тадбирни ўтказишга масъулият билан ёндашилди. Мазкур номинация бўйи-

ча 7-“А” синф ўқувчиси Шаҳноза Саидқулова волиб деб топилди. Барча фанларни давлат таълим стандартлари даражасида ўзлаштираётгани, ўқув жараёнида тенгдошларига ёрдам бераётгани, машғулотларда аҳборот-коммуникация технологияларидаги самарали фойдаланаётгани ҳисобга олинди.

Танловни ташкил этишда “Қамолот” ёшлар ижтимоий ҳаракатининг бошланғич ташкилотлари етакчилари ва сардорлари фаол иштирок этиб, қолибларни таъғинади равишда тақдир-ламоқда.

Б.ШОКИРОВ,
М.АБДУЖАЛИЛОВА

Tanlov

Ер юзи аҳолисининг кўпайиб бориши натижасида мавжуд энергия, озик-овқат ва бошқа турдаги инсон фаолияти учун зарур манбаларга эҳтиёж ҳам ортиб бормоқда. Мутахассисларнинг фикрича, Ер юзидаги нефть, газ, кўмир каби табиий энергия манбалари захираси кўпи билан 80–100 йилга етар экан. Лекин бугун ҳаётимизни энергия манбаларисиз тасаввур қилиш қийин.

Республикамызда электр энергиянинг асосий қисми табиий газ асосида ишлайдиган иссиқлик электростанцияларида ишлаб чиқарилади. Ҳозирги кунда Ўзбекистонда умумий қуввати 11 миллион киловатт бўлган 37та иссиқлик ва гидроэлектростанциялари мавжуд бўлиб, уларда йилига 55 миллиард кв. соат (ёки $1,98 \cdot 10^{17}$ Жоуль) электр энергияси ишлаб чиқарилади. Ушбу электр энергиянинг 87 фоизи иссиқлик электростанцияларига, қолгани эса гидроэлектростанциялар ҳиссасига тўғри келади. Бутун давр олдимишга қўйётган талаблардан бири ана шу электр энергияни тежаб-тергаб ишлатиш ва, қолаверса, муқобил энергия манбаларидан унумли фойдаланишдан иборат.

Юртимизда йилнинг қарийб 300–310 кунни қуёшли. Бу эса қуёш энергиясидан фойдаланиш биз учун нақадар истиқболли эканини кўрсатади. Бутун дунёдаги сингари мамлакатимизда ҳам муқобил энергия манбаларидан фойдаланиш масаласига эътибор кучая бошланди. Айниқса, Юртбошимизнинг 2013 йилининг 10 мартдаги «Муқобил энергия манбаларини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги фармони бу борадаги ишларни янги босқичга олиб чиқиши билан муҳим аҳамият касб этди.

Ҳақиқатан ҳам, Ўзбекистондаги қуёш энергиясининг йиллик потенциали 50 миллиард 953 миллион тонна нефтьга, яъни энергияга айлантирилганда 2,346.10²¹ Жоулга тенг. Бу жуда катта энергия хазинаси бўлиб, республикамыз эҳтиёжи учун сарфланадиган электр энергиядан қарийб 120 марта кўп демек. Бундан ташқари мамлакатимизнинг жуда кўп жойларида, айниқса, тоғ ва тоғолди ҳамда дашт ҳудудларида доимий шомол эсиб туриши натижасида шомол энергетикасидан ҳам истиқболда кенг фойдаланиш имконияти мавжуд.

Кейинги йилларда Осиё мамлакатларида қуёш нурларини электр энергияга айлантириш учун минтақадаги халқаро банклар катта миқдорда молиявий маблағ ажратмоқда. Бунинг асосий мақсади Осиё мамлакатларидаги энергия танқислигини табиий энергия ёрдамида тўлдирishдан иборатдир.

Агар Ернинг экватор кенглигида эни 1000 метр бўлган, қуёш элементларидан иборат белбоғ ташкил қилинса, ундан бир кунда қанча энергия олиш мумкин деб ўйлайсиз? Оддий ҳисоб-китоблар қуёш элементларининг фойдали иш коэффициентини 10 фоиз атрофида бўлганида, бу белбоғдан олинадиган қувват секундига 8.10¹² Вт.га тенг бўлишини

кўрсатади ва бу энергия Ер юзи аҳолисини энергияга эҳтиёжини тўла қондириши мумкин. Эътиборли жиҳати шундаки, Ернинг экваторига қуёш ҳамиша тик тушади ва максимал нурланиш қувватини бера олади. Иккинчи томондан, Ернинг ўз ўқи атрофида

аҳолини иссиқ сув, электр энергияси билан таъминлашда қуёш энергиясидан кенг миқёсда фойдаланишни амалиётга татбиқ қилиш ҳам ўз аксини топган. Масаланинг бошқа бир муҳим жиҳати шундаки, мавжуд қуёш элементларининг фойдали иш коэффициенти 15–20 фоиздан ошмайди. Мазкур чегараланишнинг ўзига хос сабаблари бор. Шунинг учун бутун дунёдаги шу соҳада ишлаётган илмий тадқиқотчилар диққати қуёш элементларининг фойдали иш коэффициенти оширишга қаратилган.

Муқобил энергиядан тўла ва унумли фойдаланишни таъминлайдиган асосий омиллардан бири

нишини ўрганиш, энергиянинг бир турдан иккинчи турга айланиши, қуёш элементи, ўтказгич қаршилигини амперметр ва вольтметр ёрдамида аниқлаш, геометрик оптика қонунларини ўрганиш каби лаборатория асбобларида тажриба ишларини бажарадилар. Шунингдек, ёруғлик энергиясининг электр энергиясига айланиши тўғрисида аниқ тасаввурга эга бўлади. Бу қурилмаларнинг яна бир афзаллиги шундаки, уларга ташқи электр манбаи керак эмас.

Муқобил энергия соҳаси келажак фани бўлиб, мамлакат иқтисодиёти муқобил энергия манбаларидан қандай фойдаланишига қараб ривожланади. Самарқанд давлат университети қошида ташкил этилган «Микроэлектроника материалларини синтезлаш» илмий лабораторияси оддига ҳам янги технологияларни жалб қилиш орқали қуёш энергиясининг фойдали иш коэффициенти ни ошириш мақсади қўйилган. Соҳа мутахассисларининг ўтказган тажрибалари қуёш элементлари учун энг арзон ярим ўтказгич кремний монокристалларига темирнинг ўтиш гуруҳи элементларининг ўрта ва юқори энергияли ионларини имплантация қилиш (киритиш) ва уларга тегишли термик ишлов бериш орқали хоссалари тубдан фарқ қилувчи янги материаллар яратиш мумкинлигини кўрсатади. Бундай материаллар асосида ясалган қуёш элементларининг фойдали иш коэффициенти қарийб 1,5–2 марта юқори бўлиши мумкин. Шу жиҳатдан олиб қаралганда, мазкур лабораториянинг Навоий шаҳрида барпо этилаётган қуёш батареяси панелларини тайёрловчи корхона билан ҳамкорликда иш олиб бориши яратилган қуёш элементларининг фойдали иш коэффициенти бир неча баробар ошириш имконини туғдиради. Бу, ўз навбатида, мавжуд қурилмалар самарадорлигини оширишга хизмат қилади. Шунингдек, Самарқанд давлат университети олимлари германиялик ҳамкасблари билан Самарқанд вилояти ҳудудидаги шомол эсининг географик ҳаритасини тузиш ва кейинчалик шомол энергиясини электр энергияга айлантирувчи шомол электростанцияларини қуриш имкониятларини ўрганиш бўйича халқаро грант совриндори бўлиб, ушбу лойиҳани яқин келажакда амалга ошира бошлашни мўлжалламоқда.

Республикамызда муқобил энергия манбаларини янада ривожлантиришга давлат миқёсида эътибор қаратилиши қувонарли ҳолдир. Чунки энергия тақчиллиги сезилиб турган бутунги пайтда муқобил энергия манбаларидан кенг миқёсда фойдаланишга бўлган ҳаракатни энергия муаммосини ҳал қилишнинг энг долзарб йўлларида бири деб ҳисоблаш мумкин.

Эшқувват ОРЗИКУЛОВ,
Субҳон АХРОРОВ,
Тўйчибой ТОШБЕКОВ,
Солиҳон СИРОЖЕВ,
СамДУ доцентлари

МУҚОБИЛ ЭНЕРГИЯ МАНБАЛАРИ

*улардан унумли фойдалана оладиган юқори
малакали мутахассисларга талаб ортмоқда*

айланишини ҳисобга олсак, тун пайтида энергияга эҳтиёжни кун чиқиб турган тараф ҳисобидан тўлалигича қоплаш мумкин. Бунда, албатта, лойиҳага жалб қилинган мамлакатлар ягона электр энергияси тизимига биравлашиш шарт.

Президентимиз фармонида Навоий шаҳридаги эркин индустриал зонада Хитойнинг «Suntech Power Co.» компанияси билан «Ўзбекэнерго» ДАЖ ўртасида қуёш батареяси панелларини ишлаб чиқарувчи қўшма корхонани ташкил қилиш, 2013 йил октябр ойида биринчи маҳсулотларни ишлаб чиқаришни таъминлаш кўрсатиб ўтилган. Бунда тайёр маҳсулотлар ҳисобига шу йилнинг охиригача қуввати 50 МВтли биринчи қуёш электростанциясини Тошкент вилоятида ва умумий қуввати 100 МВт бўлган иккинчи қуёш электростанциясини Самарқанд вилоятида барпо қилиш кўзда тутилган. Осиё тараққиёт банки ҳисобидан Тошкент шаҳрида халқаро қуёш институтининг барпо этилиши ҳам юқоридаги фикрларимизни тўлалигича исботлайди. Ушбу институтнинг ташкил қилиниши нафақат республикамызда, балки барча Осиё мамлакатларида мавжуд энергия муаммоларини ҳал қилишда муқобил энергия манбаларидан фойдаланиш долзарблигини яна бир марта намойён қилади. Бу институт олдида қўйилган масалалар асосан қишлоқ ва халқ ҳўжалигининг турли соҳаларида мавжуд энергетик муаммоларни ҳал қилишда муқобил энергия манбаларидан кенг миқёсда фойдаланишни таъминлашдан иборат. Жумладан,

соҳани яхши биладиган ва муқобил энергетика қурилмаларини ишлаш оладиган юқори малакали мутахассислар тайёрлашди. Қувонарлиси шундаки, бу соҳада мамлакатимиз олимларининг изланишлари ҳам таҳсинга сазовордир. Масалан, Тошкент давлат техника университети «Электроника ва микроэлектроника» кафедрасида Беруний номидаги давлат мукофоти совриндори, физика-математика фанлари доктори, профессор Муҳаммадкабир Баҳодирхонов раҳбарлигида қуёш фотоэлементларидан энергия олиш бўйича 20 йилдан буён изланишлар олиб борилмоқда. Бир нечта янги қурилмалар яратилди. Сўнгги 5–6 йилда кремнийнинг хоссаларини ўзгартириш орқали ундан наноструктура ҳосил қилиб, янги турдаги фотоэлемент олиш мумкинлиги исботлаб берилган илмий изланишлар бутун дунё олимларини қизиқтириб қўйди. Кремнийда наноструктура ҳосил қилиш орқали янги турдаги фотоэлемент олиш йўлга қўйилди. Бу асосда олинган фотоэлементлар хоссаси ва қуввати юқори, шу билан бирга, арзон бўлади. Яна қуёш батареясида янги турдаги фаол ишлайдиган материаллар олиш масалалари устида илмий изланишлар давом этмоқда. Шунингдек, кафедра профессор-ўқитувчилари томонидан умумтаълим мактабларида қуёш энергиясидан фойдаланишга мўлжалланган янги турдаги лаборатория асбоблари яратилди ва 20дан ортқ мактабда синовдан ўтказилди. Мактаб ўқувчилари фотоэффект ҳодисаси, қуёш энергияси манбаларининг кетма-кет ва параллел ула-

Козим бу йил 1-синфга чиқди. У ўқув йили бошидаёқ аъло баҳолари ва намунали хулқи билан ота-онасини хурсанд қила бошлади. Мактабдан уйга келгач, кўлини совунлаб ювиши буювсини ҳам қувонтирди. Эътиборлиси, 1-“В” синф ўқувчиларининг барчаси гигиенага алоҳида эътибор қаратишга одатланишди. Чунки муаллим ҳар тонг озодаликка риоя этган ўғил-қизларни алоҳида тилга олар, ўқувчиларни шахсий гигиена ҳақидаги қизиқарли маълумотлар билан таништирар эди...

ЁШИГА ҚАРАБ ТУШУНТИРИНГ

— Олимларнинг таъкидлашича, тирноқлар остида 100 мингдан 1 миллионгача микроблар ривожланади, — дейди Республика ДСЭНМ болалар ва ўсмирлар гиги-

зор туманидаги 2-мактабга-ча таълим муассасасида бўлганимизда ўғил-қизлар машғулот хонасида эмас, балки ошхонага чиқиб овқатланиши эътиборимизни тортди. Ҳар бир тарбиячи болажонларга шахсий гигиена билан бирга овқатла-

лаб айтиб беради. Шу аснода болалар ўйин орқали шахсий гигиена қоидаларини ўрганиб олади. Бу бола руҳиятига ижобий таъсир ўтказиб, бир умрга хотира-сига муҳрланади.

ХАВФСИЗЛИГИНГ — ТОЗА ҚўЛЛАРИНГДА!

Олмазор туманидаги 22-умумтаълим мактабида бошланғич синфларданок шахсий гигиена кўникмаларини ривожлантиришга алоҳида аҳамият берилади. Мактаб ҳамшираси Турсуной Маҳмадова ўқувчилар билан орас-талиқ ҳақида тез-тез суҳбатлашиб туради.

— Масканимизда ўқувчи-ларнинг озодаллигига алоҳи-

ЎҚУВЧИ ЙИҒНАМАСИНИ!

Психологлар болани тенгдошлари олдида уялтириш руҳиятига ёмон таъсир қилади, дея таъкидлайди. Айниқса, жамоа олдида салбий жиҳатлари танқид қилинса, мурғак қалбга озоретади. Бу ҳақда Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети тадқиқотчиси, амалиётчи психолог Шахноза Рўзиева-нинг фикри қуйидагича:

— Ҳамкасбимнинг айтишича, бир аёл мактабга қизининг синф раҳбаридан шикоят қилиб келган. Сабаби, ҳамшира синфда педикулёзга қарши текширув

ги ҳиссиёт, хаёл ва ирода босқичма-босқич, таълим-тарбия асосида такомиллашиб боради. Хатто бир хил шароитда ўсаётган болалар психикаси ҳам ҳар хил ривожланади. Қўл ҳолларда педагоглар шу хусусиятларни ҳисобга олмаслиги салбий ҳолатларни юзага келтиради. Натижада дўстлари олдида қаттиқ таъсирланган бола воқеликка муносабатини тўғри ифода қила олмайди.

Мутахассислар ҳулосасига кўра, физиологик ва психик хусусиятлари жиҳатидан бочка ёшдаги болалик даври 2–7 ёш, кичик мактаб ёшдаги болалик даври 7–12 ёш деб белгиланган. Бу даврлар бир-бирига табиий боғланиб, 2 ёшли бола билан 6 ёшли, 7 ёшли бола билан 15 ёшли бола орасидаги фарқ нафақат жисмоний, балки руҳий хусусиятлари билан ҳам ажралиб туради. Ўсиб-улғайиш боланинг жисмоний, ақлий ўзгаришлари психик тараққиёт натижасида секин-аста ривожланиб боради. Болаларга гигиена қоидаларини нафақат бошланғич синфдан, балки мактабга таълим муассасаларидан ўргатиб бориш педагоглар учун янада енгиллик яратаяди.

«СИНФДОШЛАРИМ ОЛДИДА УЯЛТИРМАНГ»

— Мактабга келсам, эшик олдида ўқувчим Азизхон йиғлаб турибди, — дейди Тошкент вилояти Зангиота туманидаги 56-мактабнинг бошланғич синф ўқитувчиси Заҳро Усмонова. — Сабабини сўрасам, «Эрталаб ишга шогини учун тирноқимни олиб қўйиш ойимнинг ёдларидан кўтарилди. Энди синфга киришга уял-яппан. Устоз, мени синфдошларим олдида айбламанг», деди хўрсиниб. Болакайни ҳамшира хонасига олиб кирдим. Тирноқларини олар эканман, бу воқеа иккимизнинг орамызда сир бўлиб қолишига ваъда бердим. Бир hafta ўтган, «Ўқувчининг шахсий гигиенаси» мавзусида тарбиявий соат ўтказдик. Азизхоннинг қувноқ кайфиятда, баланд овозда шёър ўқишидан хурсанд бўлдим. У ҳам буни сезгандек менга сирли жилмайиб қўйди. Шундан сўнг ўқувчиларни синфдошлари олдида уялтирмай, дарсдан сўнг алоҳида суҳбатлашадиган бўлдим. Гигиена талабларига риоя қилмаганларнинг ота-онасига вазиятни ётиги билан тушунтирдим. Натижа тез орада ижобий томонга ўзгарди. Бунда менга мактаб ҳамшираси яқиндан ёрдам берди.

Гувоҳ бўлганимиздек, болаларни шахсий гигиенага ўргатишда ҳам ўқитувчи, тарбиячи, ҳамшира ҳамда психологларнинг ҳамжиҳатлиги ижобий натижага олиб келмоқда.

Гулюз ОРИФЖОНОВА,
«Ma'rifat» муҳбири

СОҒ ТАНДА — СОҒЛОМ АҚЛ

ена бўлинимасининг санитария врачлари, тиббиёт фанлари номзоди Рауф Қосимов. — Микроблар айниқса, гигиена қоидаларига амал қилинмаганда тез кўпаяди. Кун давомида ўғил-қизларнинг қўллари пойабзал қийганда, зина ва эшиклар тутқичини ушлаганда, транспортда, ҳолатхонада, уй ҳайвонларини боқиб жараёнда ифлосланади. Натижада диарея, полиомиелит, дизентерия, қорин тифи, салмонеллез, вирусли гепатит, лептоспироз, энтеровирус, ротавирус касалликларининг келиб чиқишига сабаб бўлади. Шу боис бирор иш бажаргандан сўнг қўллар, албатта, совунлаб ювилиши шарт. Бу касалликларнинг, олдини олиш мақсадида таълим муассасаларида режага мувофиқ бир йилда уч мартаба санитар-гигиеник текширувлар ўтказиб тура-миз. Ҳамшираларга гигиена талабларини ўқувчиларнинг ёшига қараб, мисоллар ёрдамида тушунтириш-ни маслаҳат берамиз. Бунинг учун эса, аввало, таълим муассасаларида зарур шароит бўлиши керак. Ақс ҳолда, ҳеч қандай наф бўлмайди. Умумтаълим мактабларида текширув ўтказиш жараёнида санитария-техника жиҳозларига, гигиена талабларини бажариш учун шароит яратилганига алоҳида эътибор қаратилади. Марказлашган сув таъминоти ва канализация бўлмаган жойларда ўқувчилар қўлини ювиши учун 20 кишига 1 донга қўл ювиш мосламалари ташкил этилиши назоратга олинади. Тоza сув бўлмаган жойларда гигиена талабларининг бажарилиши учун ташиб келтирилиши ташкил этилади. Қолаверса, мактаб ҳамшираларининг эрталаб «Филътр» ва педикулёз натижалари мунтазам кузатиб борилади.

ОРАСТА БИЛАҒОНЛАР

Хоразм вилояти Янгибоб-

ёхуд шахсий гигиенага ўргатишда бола психологиясини эътиборга олиш муҳимлиги хусусида

ниш қоидаларини ҳам тушунтираётганига гувоҳ бўлдик. МТМ мудираси Зевар Сафарбоевнинг таъкидлашича, муассасада «Болажон» таянч дастурига амал қилинган ҳолда маданий-гигиеник кўникмалар 3-4 ёшиданок кичкинтойлар онига синдириб борилади. Болаларга маданий-гигиеник кўникмалар ва ўз-ўзига хизмат қилиш турли ўйинлар орқали ўргатилади. Тартибли ва саранжом-саришта бўлиш тушунтирилади. Масканда фаолият юритаётган катта гуруҳ тарбиячиси Назокат Полвонова «Билмасвой ва Билағон» ўйини орқали тарбияланувчилар диққатини ўйинчоқларга жалб этади. Билағон кўғирчоқларни овқатлантириб, чўмилтиради, сочларини тарайди. Билмасвой эса дўстининг хатти-ҳаракатларини кузатади. Шунингдек, овқатланишдан олдин, жониворлар билан ўйнагандан сўнг қўл ювиш, тирноқларни ўз вақтида олиш қабиларни қизиқарли воқеаларга бог-

да эътибор қаратилади, — дейди ҳамшира биз билан суҳбатда. — Синфларга кириб, ўқувчиларнинг ташқи кўриниши, орасталиги текширилганда айримларнинг сочлари ўсган, мактаб формаси кирлиги каби ҳолатлар ҳам кузатилади. Бу ҳақда синф раҳбарига маълум қиламиз. Шунда ҳам яхши натижага эришолмасак, ишни тонги «Филътр»-га қолдирамиз. Шахсий гигиенага амал қилмаган ўқувчилар билан алоҳида суҳбатлашамиз. Уларни қойиб ёки каттиқ гапирмасдан мулоимлик билан тирноқларни ўз вақтида олишни, қўлларни тез-тез совунлаб ювишни, шахсий буюмлардан — дастурмош ва тарокдан фойдаланишни тушунтирамиз. Қизларни эса сочларни тартибли турмаклаб юришга, қойроли ва тоза кийинишга ўргатамиз. «Хавфсизлигинг — тоза қўлларинг» мавзусидаги тарбиявий соатларда мактаб психолог иштирокида дўстона суҳбатлар ўтказамиз.

Ўтказиб, айрим ўқувчиларни рўйхатга олган. Синф раҳбари рўйхатдаги ўқувчиларни огоҳлантирган. Бир қизга ўқитувчисининг гапи оғир ботиб, синфдан йиғлаб чиқиб кетган. Она эса воқеа тафсилотини эшитиб, мактабга ошиққан. «Ўқувчини синфдошлари олдида изза қилиб, йиғла-тиш яхшимас» деб эътироз билдирган.

Бундай зиддиятчи ва низоли ҳолатларнинг олдини олишда таълим муассасалари ота-оналар билан яқин ҳамкорлик ўрнатиши керак. Ўқувчининг характери, руҳий олами ва дунёқарашини ўрганиш лозим. Шунга мос ҳолда индивидуал иш олиб бориш тавсия қилинади. Ўқувчиға шахс сифатида қараб, тенгдошлари орасида камситмасликка эътибор қаратиш тушунтирилади. Чунки ташқи жиҳатдан ақлли, оғир-босиқ кўринган ўқувчи ҳам, аслида, шахсий психологик хусусиятларига кўра барибир бола ҳисобланади. Уларда-

Tabiat va biz

Табиатнинг буюк неъмат — сув. Обиҳаётда яшиллик, тириклик, ғўзаллик бор. Сойлар, дарёлар тоғлардан, ўрмонлардан бошланади. Тоғлардаги арчалар сувни йиғиш ва тозалашда муҳим манба саналади. Метиндек қоялар, тошлар орасидан ўсиб чиққан арчалар сув захирасини бир маромда ушлаб туради.

Арчанинг бақувват илдизлари 30-40 метр кириб боради. У қорнинг бирдан эриб кетишига йўл қўймайди. Арча қурғоқчиликка чидамли. Мум билан қопланган барглари сувни кам буглантиради. Ўрмондаги арча

ИНСОН ЎРМОННИ АСРАСА...

баргидан ҳосил бўлган тўшама эса қор, ёмғир сувини ўзига синдириб, тупроқни озиклантиради.

Гуматакой, Мачайдарё ва бошқа серусв сойларда қиш-ёзин сув бир хил оқимда. Бунга азим арчалар шарт-шароит яратмоқда. Арчанинг яна қандай хусусияти бор? Тоғда қиш бўйи қор-ёмғир ёғиб, паст бўйли арчалар эгилиб қолади. Баҳорда кун исиси билан қор ва музлар эриб, сел пайдо бўлади. Сел эса тупроқни аёвсиз кемириб, лой ва тош аралаш оқим ҳосил қилади. Дуч келган нарсга талофат етказилади. Арчалар бақувват илдизлари билан тошқин талофатларини камайтиради. Тошлар ва қор қўқиса арча танасини синдира олмайди. Демак, арчани ҳудудда хавф йўқ. Донулар «Инсон ўрмонни асраса, ўрмон уни асрайди», деб бежиз айтишмаган.

Очил ТОШКУЛОВ

Сурхондарё вилояти

ШУБҲАМ ТЎҒРИ ЧИҚДИ

Бир иш билан олис вилоятга йўл олдим. Йўл четиди савдо расталари. Исмалок, қўзиқорин, қурут, асал, мева-чева-лар билан бир қаторда банкадаги илонни қўриб қўриб кетдим. Сотувчи-га савомолузо юзландим. У ажабланганимни сезиб, илон ўсма касалликларини даволашда ишлатилишини таъкидлади. Банкадаги илонга син-

чиклаб қарадим, шубҳам тўғри чиқди: кўпчилик кум бўлма илонини қора илонлар вакили бўлмиш кўлвор (гюрза) билан чалкаштиради. Уларни фарқламаслик нотўғри муносабатни юзага келтирмоқда. Янада ачинар-лиси, айрим сохта табибларнинг илон гўшти хавфли ўсмага даво, деган гапи туфайли илонларга қирғин келтирил-

«ДЎСТИМ, БОҒИНГГА БИР НИҲОЛ ҚАДА!»

Учқўприк туманидаги 15-умумтаълим мактабиди эрта баҳор ўтказилган кўчалар бугун ям-яшил тусга кириб, кўкка бўй чўзмоқда. Ўқувчилар ўзлари эккан ниҳоллар ёнидан ҳар гал ўтаркан, мамнун боқади.

Аслида, ҳаммасига «Дўстим, боғингга бир ниҳол қада!» ши-ўтказилган явий соат бўлганди.

Фаоллари, мактаб ўқитувчилари иштирок этган тад-бирда ҳар бир ўқувчи биттадан кўчат ўтказиб, йиғил-ганларга дарахт нави, меваси, барги ҳақида сўзлаб берди. Энг муҳими, болалар ниҳолларнинг кейинги парварishiга ҳам эътибор қилишмоқда.

Қани эди, ҳар биримиз бир дондан кўчат экиб кўкартирсак, юртимизнинг ҳар қаричи боғу бўстонга айланиб кетарди.

Фаргона вилояти

Гўзал ТОШХОНОВА

Toshkent shahri
Mathbotchilar
ko'chasi 32-uy.
«Ma'rifat» gazetasi
tahririyatiga

«Ma'rifat» ga maktublar

E-mail:
info@marifat.uz

моқда. Назаримизда, бундай ноҳўя хатти-ҳаракатларга, ноқонуний илон савдосига чек қўй-лиши лозим.

Саид ХЎЖАЕВ,
СамДЧТИ қошидаги
2-академик лицейнинг
биология фани
ўқитувчиси

Узоқ йиллар таълим соҳасида ишладим, ҳозир нафақадаман. Ота-бобом қурувчи ўтган. Асл на-лингта тортасан, деб бе-жиз айтишмаган экан. Кимё фанидан кўп йил-лар дарс ўтган бўлсам-да, қурувчилик касби менга ҳеч тинчлик бер-масди. Нафақага чиққан,

Чиндан ҳам, боланинг ёлгон га-пиришига кўпинча биз катталар сабабчи бўлаемиз. Масалан, уйда ўтирган ота телефони жиринглаб қолса, ўғлига «Дадам уйда йўқ, деб айта», дея уни ёлгон гапиришга ундайди. Кейинчалик бола ҳам му-раккаб вазиятларда ҳеч иккиланмай шу йўлни тан-лайди. Мактабга кеч қолганида ёки бошқа ҳолатлар-да ўқитувчисини турли ёлгонларига ишонтиришга ури-нади. Бундан хабар топган ота-она яна хатога йўл қўяди: «Бугун яна ўқитувчининг алдама» ёки «Тагин қандай ёлгонларинг бор», деб тақрорлайди. Яхшиси,

Aks sado

БОЛАГА ИШОНИНГ!

«Бола ёлгон гапирса», 2013 йил 8 май

болага ҳақиқатни айтиш қийинлиги, лекин ёлгон га-пиришдан яхшироқлигини тушунириш керак.

Оиладаги ҳаддан ташқари қаттиқўйлик, оғир та-лаблар ва кучли босим ҳам боланинг ёлгончиликка мойиллигини оширади. Масалан, беш яшар болақай пиёгани синдириб қўйди. Ота-она буни ким қилгани-ни фохмласа-да, сўраб қўради. Жазоланишдан қўрққан бола химояга ўтиб, пиёгани хатто кўрмаганини айта-ди. Бу вазиятда «Пиёгани синдирганингни биламан, бу қандай юз берди?» деган саволини бериш ўринли. Бундай аниқлик ёлгоннинг олдини олади.

Энг муҳими, боланинг ёлгон сўзига эмас, қабул қилиш оғир бўлса-да, ўзига ишониш керак. Шунда у алдашга уринмайди.

Завра ЭРКАБОВЕВА,

Қўшработ туманидаги 34-мактаб ўқитувчиси

ҲАРАКАТДАН ТЎХТАМАСЛИК ЛОЗИМ

ота касбимни давом эт-тираялман. Буюртмачила-рим кўп, зерикшига асло ҳожаз йўқ.

ғулланган биз педагоглар ўрнимизни ҳеч иккилан-май ёшларга бўшатиб бе-риб, ҳамма учун керакли бирор жисмоний меҳнат билан шугуллансак, ке-саликда саломатлигимиз учун ҳам жуда фойдали. Инсон ҳеч қачон ҳаракат-дан тўхтамаслиги лозим. То ҳаёт эканмиз, кимга-дир нафимиз тегса, яхши-ку!

Юсуф СОЛИЕВ
Самарқанд шаҳри

Ta'kid

Кўпчилик нафақага чиққиси келмайди. Чунки ўзини ҳеч кимга керак-сиздек сезишдан қўрқа-ди. Аслида, умр бўйи ақлий меҳнат билан шу-

8-9-синф ўқувчиларига «Ўзбекистон тарихи» фанидан сабоқ бераман. Ватанимиз тари-хига оид мавзуларни ўқишда нафақат ўқувчилар-ни, балки ўзимни ҳам ўзгача ҳис-ҳаяжон қамраб олади. Аждодларимиз қолдирган улкан мерос, кўҳна обидалар, тарихий шахслар ҳақида сўзла-сам, ўқувчилардан устма-уст савол ёғилади. Бу

ВАТАН — КЕЧАМ, БУГУНИМ, ЭРТАМ

менга илҳом бағишлайди.

Дарҳақиқат, ёш авлод тарихимиз ҳақида бой тасаввурга эга бўлса, бугунги мустақиллик неъматининг қадрига етади. Биз педагогларнинг асл мақсадимиз ҳам шу. Ватанимиз она каби мўъта-бар, нондек азиз, эътиқод сингари муқаддас экан-ини фарзандларимизга чуқур англатишимиз ке-рак. Ватан бизнинг кечамиз, бугунимиз, эрта-миздир. Яқин йилларда устозларимдан тинглаган тарихий бугун ўқувчиларимга кўтаринки руҳ би-лан сўзлайман. Бугун дарсларимда она юрт ўтми-шини диққат билан эшитган ўқувчим эртага, ал-батта, ўз шоғирларига ҳам бу ҳақда ҳикоя қила-ди.

Бобур МЎМИНОВ,

Чилонзор туманидаги 90-мактаб ўқитувчиси

ЯНГИ ТАЛАБЛАРГА МУНОСИБЛИК МАСЪУЛИЯТИ

Президентимизнинг 2012 йил 10 декабрдаги «Чет тилларни ўрганиш тизимини янада такомил-лаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги қарори айни йўналишдаги ишларни янги босқичга кўта-ришда дастурийлашма бўлиб хизмат қилмоқда.

Биз педагоглар олдида ўқувчиларни нутқ мада-ниятидан фойдалана олиш имкониятларини ри-вожлантириш, хорижий тилни билиш даражасини дунё стандартларига олиб чиқиш вазифаси қўйил-моқда. Бу эса бизни мавжуд шарт-шароитлардан оқилона фойдаланиш, янги талабларга жавоб бе-риш учун кўпроқ изланишга ундаётир.

Айни пайтда мактаб, лицей, касб-ҳунар колле-жи ва олий ўқув юртлари чет тили ўқитувчилари-нинг билим ва малакасини оширишга алоҳида эътибор қаратилаёпти. Чет тили ўқитувчилари ўқув машғулотида бутунлай янгича тизимда билим-ларни эгаллаб, тил ўргатишнинг илғор усуллари-ни ўзлаштирмоқда. Бирга малака ошираётган ҳамкасбларим имкониятларини қайта қўриб, соҳасига бутунлай бошқача ёндаша бошлаганини сездим.

Машхура МАМАНОВА,

Олмасор политехника касб-ҳунар коллежи ўқитувчиси

КИТОБ ҚИММАТМИ, ТЕЛЕФОН?

Автобусада 7 ёшли бо-лақай қўл телефонини ўйнаш билан билд. У шу қалар берилиб кетганини, хатто автобусга ким чи-қиб, ким гушайтгани ҳам қизиқтирмайди. Теле-фон кўринишини анча-гина қўйимат туради. Ўйланиб қолдим. Теле-

фонни китоб билан со-лиштирдим. Боланинг қўлида те-л ф о н эмас, китоб бўлса, шунчалик бери-либ ўқирмиди?

Замонавий жиҳозлар-нинг борлиги яхши; узо-нимизни яқин, опир-

мизини енгил қилади. Ак-сарият ота-оналар замо-на зайли деб фарзан-дига ком-пьютер, мобил телефон олиб беради. Лекин бо-ланинг тафаккурини кенгайтирадиган, маъна-виятини бойитган кит-

тобга келганда пулдан қисминишайди. Нима эмиш — китоб қиммат эмиш?! Ахир, битта бун-дайроқ телефоннинг пулига қанча китоб ола-бўлади?

Санобар БЕРДИЕВА,
Қорақўл туманидаги 25-мактаб ўқитувчиси

Siz nima deysiz?

Kasbga yo'naltirish

Ерга урсанг, кўкка сапчийдиган ёшдаги 6-синф ўқувчиларига иншо ёздирдим. Мавзу: «Мен орзу қилган касб». Болалар билими, иқтидори тўғри келса-келмаса, тўлиб-тошиб турли касб эгаси бўлиш ҳақида ёзишибди.

Ўқори синф ўқувчилари эса худди шу мавзуда-ги иншони бошқачароқ ёздилар. Улар балоғат ос-тонасида бўлгани боис касб танлашга жиддий қарай бошлагани сезилди: кўпчилик муайян касб-нинг кўпроқ моддий фойда келтиришига эътибор

ТЎҒРИ ТАНЛОВ

ҳаётга мазмун бағишлайди

қаратган. Бетизгин тўйгулар ўрнини ҳавас эгал-лаб, маънавий интилишларнинг шахсий манфаат-лар билан ўрин алмашинуви кузатилади.

Фарзандларимизнинг касб танлашида қатъият-сизлик ва иккиланишлар учраб туради. Чунки бола ўз имкониятларини тўғри баҳолай олмай, баланд-парвоз орзуларга берилади. Афсуски, айрим ота-оналар фарзандининг бирорта касбга самимий меҳр қўйганини вақтида илғаб, лоақал руҳан рағ-батлантиришга фурсат тополмайди. Агар инсон севган касбини эгалласа, маҳоратини қойилма-қом қилиб намоиш этиши тайин. Шунда иқтисо-дий эҳтиёж ҳам йўл-йўлақай ҳал этиб кетилавера-ди.

Иншоода 63 нафар ўғил-қизнинг 8-10 нафари бир йўла бир неча касбини эгаллаш ниятидалиги мени қувонтирди. Улар танлаган касблари орқа-сидан кимларгадир нафи тегишини баён қилиш-ган. Иншо ёздирди асосида ўқувчиларнинг кас-бий қизиқишларини аниқлаб олдим. Хулоса сифа-тида инсон касбини ўз қизиқиши ва иқтидорига қараб тўғри танлаши кераклиги, бу эса ҳаётга мазмун бағишлашини таъкидлаб қўйдим.

Ориф ҲАМРОЕВ,

Серголи туманидаги 6-мактаб ўқитувчиси

Саҳифани Феруза ХОЛМУРОВА тайёрлади.

Электрон савдонинг ривожланиш тарихи 1960 йилнинг охирида АҚШ Мудофаа вазирлиги томонидан ARPANET (Advanced Research Projects Agency Network) компьютер тармоғининг яратилиши билан боғлиқ. Кейинчалик ARPANET асосида халқаро глобал тармоқ — интернет пайдо бўлди. Уша пайтлардан бошлаб электрон бизнес, электрон тижорат ва электрон маркетинг каби янги атамалар кундалик ҳаётда тез-тез қўлланила бошланди ва жаҳон иқтисодиётида етакчи ўринга эга мамлакатлар томонидан интернетдан фойдаланиш ва электрон тижоратни ривожлантириш бўйича катта йирик қадам қўйилди. Хусусан, АҚШда электрон бизнес иқтисодиётнинг йирик тармоғига айланди.

хизматларини миқозларга интернет орқали тақлиф қила бошладди. Бу ҳолат 2000-йилларга келиб янада жадаллашди. Шундан буён интернет орқали товар сотиб олиш ва хизматларни амалга ошириш имконияти "электрон тижорат" деб атала бошланди.

Интернет эса электрон тижоратнинг глобал миқёсда ривожланишига кучли туртки берди ва нафақат йирик корпорациялар, балки кичик ва ўрта бизнес вакиллари ҳамда хусусий шахсларга ҳам ундан кенг фойдаланиш имкониятини тақдим этди. Электрон тижоратнинг товар ва хизматлар тури кундан-кунга кенгайиб, соҳага хусусий шахслар, компаниялар, давлат муассасалари ва ҳукуматлар ҳам жалб қилинмоқда.

Жаҳон савдо ташкилоти томонидан 1998 йил 25 сентябрда қабул қилинган "Глобал электрон тижорат тўғрисида декларация" асосида электрон тижоратнинг савдо-сотиққа оид

рик сармоёлар киритиб, фонд бозорларида турли спекулятив (нарх тушиши ёки кўтарилиши ортидан фойда қўриш) ўйинларни бошлаб юборишди. Бироқ дотком компаниялари акцияларининг сунъий равишда кўпиртирилиши 2000 йилнинг март ойига келиб улар сирининг ошқор бўлиши билан якунланди. Бу пайтда аксарият технологик компанияларнинг акциялари ҳалокат ёқасига келиб қолди. Миллионлаб доллар сарфлаган интернет-компаниялар банкротлик эълон қилишга мажбур бўлди. Бу ҳолат иқтисодий маълумотларда "дотком инқирози" дея тилга олинади. Бироқ шундай бўлса-да, электрон тижорат билан шуғулланувчи "Amazon.com", "Priceline", "eBay" каби сайтлар бу инқироздан талофатларсиз чиқиб, кейинчалик АҚШда электрон тижоратни ривожлантирувчи асосий кучга айланди.

Дотком инқирози юз берган

дир. Чунки бу схемада истеъмолчилар учун интернет-дўконлардан товар ва хизматларни тўғридан-тўғри сотиб олиш имкони бор. Бу андоза бўйича ишлайдиган дунёдаги йирик компаниялардан бири, ўз фаолиятини дастлаб китоб сотишдан бошлаган "Amazon.com" сайти дунё бўйлаб 70—80 миллион миқозга эга.

«ЭЛЕКТРОН ҲАМЁН» — ЭНГ ҚУЛАЙ ТЎЛОВ

Электрон тижоратнинг энг муҳим таркибий қисми бу электрон тўловдир. Техника воситалари, ахборот технологиялари ва ахборот тизимлари хизматларидан фойдаланишда нақд пулсиз ҳисоб-китобни амалга ошириш электрон тўлов асосини ташкил этади. Бунда харидор интернет-дўкондан буюм маҳсулотга буюртма берганидан сўнг, унинг ҳақини тўлаш учун электрон тўловни

Sharh

миллиондан ортиқ миқозга эга. Тизим 24та валютада иш юритади.

Бу тизим биринчилардан бўлиб миқозлар ўртасида тўловни амалга оширишда электрон почтадан фойдаланишни жорий этган. Бунда миқоз тўловни ўз уйида ёки иш жойида интернет орқали амалга оширади. Ҳимояланган боғланиш орқали аккаунтга электрон почта ва парол киритилгандан сўнг тизимдан фойдаланилади. Шунингдек, "PayPal" фойдаланувчилари бир-бирларининг ҳисобига пул ўтказишлари ҳам мумкин. Миқозлар тизимдан фойдаланганда маблагларни ўзларининг банк карталари ёки банкдаги ҳисоб рақамлари орқали ўтказадилар.

Тўловларнинг кейинги босқичи мобил тўлов тизими ҳисобланади. "Pew Research Center" тадқиқот агентлигининг

ЭЛЕКТРОН ТИЖОРАТ — ИҚТИСОДИЁТНИНГ ЗАМОНАВИЙ ТАРМОҒИ

Дастлабки йиллари электрон тижорат деганда тижорий битимларни электрон ахборот аламиниҳи ҳамда электрон капитал ҳаракати каби технологиялар ёрдамида ташкиллаштириш ва олди-сотди шартномаларини амалга оширишни осонлаштириш тушулган.

Кейинчалик, 1980-йилларда кредит карталарининг муомалага чиқарилиши, банкоматларнинг пайдо бўлиши ҳамда телефон орқали банк хизматларини амалга оширишнинг кенг тарқалиши ҳам электрон тижоратнинг бир қўриниши сифатида эътироф этилган. 1990-йиллардан бошлаб электрон тижорат корхона ресурсларини бошқариш тизими, яъни тадбиркорлик фаолиятини бошқариш ва корхона доирасида ресурсларни режалаштириш, маълумотларни чуқур таҳлил қилиш ва сақлашни ташкиллаштириш ҳам ўз ичига олди.

Тим Бернерс-Ли 1990 йили илк интернет-браузерни яратиб, телекоммуникация тармоғини барча учун очик глобал коммуникация тармоғига айлантирди. Шундай бўлса-да, маълум муддат интернетдан тижорий мақсадда фойдаланиш тақиқлангани боис электрон тижорат тараққиёти глобал тармоқ оммалаша бошлаган 1994—1995 йилларга тўғри келади. Веб-браузерлар ҳамда Интернет хавфсизлиги протоколларининг пайдо бўлиши натижасида Европа ва Американинг қўлаб компаниялари ўз

ҳуқуқий жиҳатлари тартибга солинди. Декларация қабул қилинган йиллари ташкилотга аъзо мамлакатлар халқаро электрон савдо учун божхона мажбуриятларини киритмасликка рози бўлишганди. Бироқ йилдан-йилга бу соҳанинг қўламини кенгайиб боргани сайин аъзо давлатлар божхона масаласини қайта кўриб чиқиш тақлифини илгари суришди. Айниқса, 2009 йили Женевада бўлиб ўтган Жаҳон савдо ташкилоти йиғилишидан сўнг аксарият мамлакатлар электрон тижорат борасидаги ўзларининг қонунийлик соҳасини тақомиллаштириб, халқаро электрон савдонинг маълум турлари учун божхона мажбуриятларини киритишди.

“ДОТКОМ ИНҚИРОЗИ”ДАН ЭЛЕКТРОН САВДО РИВОЖИГАЧА

1990-йилларнинг иккинчи ярмида B2C-схемаси (инглизча, business-to-consumer — бизнесдан-истеъмолчига) бўйича ишловчи онлайн-чакана савдо компаниялари сони кескин ошди. Уларнинг веб-сайтлари, асосан, .COM (инглизча, dot com — дотком) домен зонасида бўлгани сабаб бундай компаниялар оммавий ахборот воситалари томонидан "дотком компаниялар" деб атала бошланди.

Уша пайтларда инвесторлар бу турдаги компанияларга йи-

2000 йили АҚШ электрон чакана савдо бозори ҳажми 38,8 миллиард долларни ташкил қилган бўлса, 2005 йилга келиб бу кўрсаткич 172 миллиард долларга, Жаҳон молиявий-иқтисодий инқирозининг салбий оқибатлари бирмунча бартараф этилган 2010 йилда эса 329 миллиард долларга етди.

Электрон савдодан фойдаланувчи истеъмолчилар сони 1996 йилда дунё бўйича 3,8 миллион нафарни ташкил қилган бўлса, 2000 йилда бу кўрсаткич 45,6 миллионга етди.

Invesp.com тадқиқот агентлигининг маълумотларига кўра, 2011 йили бутун дунё бўйлаб электрон чакана савдо бозорининг ҳажми 680,6 млрд. АҚШ долларини ташкил қилган. Агентлиkning башоратларига кўра, 2015 йилга келиб ушбу кўрсаткич 1,5 триллион доллардан ошиб кетиши мумкин.

Айни дамда Буюк Британия электрон тижорат соҳаси аҳолига нисбатан ҳисоблаганда дунёдаги энг йирик бозорлардан бири саналади. "Boston Consulting Group" тадқиқот компаниясининг маълумотларига кўра, Буюк Британиянинг интернет-иқтисодиёти 2009 йил якунларига кўра, 100 миллиард фунт стерлингни ташкил қилиб, бу мамлакат ялпи ички маҳсулотининг 9 фоизига тенг. Башоратларга кўра, мамлакатнинг веб-иқтисодиёти 2010—2015 йилларда йилга ўртача 10 фоиздан ўсиб бориши мумкин.

Хитой электрон тижорат бозори тез суръатларда ўсмоқда. Хусусан, мамлакатдаги электрон савдо ҳажми 2009 йилда 36,6 миллиард доллардан иборат бўлган. Худди шу йили хитойлик Интернет фойдаланувчилар сони эса 384 миллионга етган эди. Хитойнинг чакана савдо компаниялари ўз маҳсулотларини Интернет орқали сотиш ҳажмини йилдан-йилга ошириб бормоқда.

Хозирги кунда шартномалар суммаси бўйича B2B-схемасидаги (инглизча, business-to-business — бизнесдан-бизнесга) электрон тижорат шакли биринчи ўринда турса-да, истеъмолчилар орасида энг кўп қўлланиладигани B2C-схемаси-

амалга ошириш лозим. Бунинг учун эса, албатта, электрон тўлов тизими мавжуд бўлиши шарт. Хозирги кунда онлайн-харидларни амалга оширишда кўпроқ кредит карталаридан фойдаланилмоқда. Бироқ сўнгги йилларда кредит карталар ўрнини янги турдаги тўлов воситалари — смарт-карта ва электрон пуллар эгаллай бошладилар. Бугунги кунда жаҳонда энг кўп тарқалган электрон тўлов тизимлари "Visa", "MasterCard", "PayPal" ҳисобланади.

"Visa" жаҳондаги энг машҳур тўлов тизими бўлиб, унинг карталари бўйича йиллик савдо айланмаси 4,8 триллион АҚШ долларини, яъни дунёдаги тўловларнинг 57 фоизини ташкил қилади. Дунёнинг 200дан ортиқ мамлакатларида амалда бўлган "Visa" карталарининг асосий рақобатчилари "MasterCard" ва "American Express" карталари ҳисобланади. "MasterCard" — дунёнинг 210 мамлакатидида 22 минг молиявий ташкилотларни бирлаштирган халқаро тўлов тизимидир.

Юқоридаги маълумотлар икита компаниянинг кўрсаткичи, холос. Жаҳонда ўнлаб бундай йирик тизимлар фаолият олиб бормоқда. Электрон тўлов тизими бўйича интернет орқали хизмат кўрсатадиган компанияларга тўхталадиган бўлсак, уларнинг энг йириги "PayPal" тизимидир. 1998 йили ташкил этилган "PayPal" айни пайтда жаҳоннинг 190 мамлакатда фаолият олиб боради ва 164

сўнгги маълумотларига кўра, 2020 йилга келиб нақд пул ва кредит карточкаларидан фойдаланиш даражаси кескин камайиб, бунинг ўрнига "электрон ҳамён" сифатида смартфон ва planshet компьютерлардан фойдаланиш фаол ўзлаштирилади.

Бугунги кунда электрон тўловлар соҳасидаги янги йўналиш NFC (инглизча, near field communication — қисқа масофали симсиз алоқа) технологиясининг пайдо бўлиши билан боғлиқ. Бу технологиянинг моҳияти шундаки, NFC-чипи ўрнатилган смартфондан электрон ҳамён сифатида фойдаланиб, унга банк ҳисобрақами, кредит карта ва бошқа турдаги банк-пластик карталари ҳисобини бириктириб қўйиш мумкин. Дўкон, ресторан ва бошқа жойларда тўловларни амалга ошириш учун смартфонни махсус терминалга яқинлаштиргач, электрон ҳамён фаоллашади ва керакли суммани киритиб, тўловни бир зумда амалга ошириш мумкин. Бу технология мобил тўловлар ривожига ўзига хос босқични бошлаб берди. Яқинда "Google" компанияси ўзининг "Google Wallet" деб номланган электрон тўлов тизимини ишга туширди. Тизимни ишлатиш учун NFC-чипи ўрнатилган смартфонлардан фойдаланилади. Хозирги кунда ишлаб чиқарилаётган деярли барча турдаги янги смартфонларга бундай чиплар ўрнатилмоқда.

Ҳамза ФОЗИЛЖОНОВ

ЖОНИВОР ЮРАГИГА ЁШЛИК ҚАЙТАРИЛДИ

Ёш организм қони таркибидаги оқсил сичқон юрагидаги кексайиш жараёнини ортга қайтариши мумкин. Ёш ўтиши билан бир қатор салбий ўзгаришлар (масалан, юқори қон босими) натижасида юрак мушаклари ўз вазифасини тўлақонли бажара олмайдиган ҳолга кела бошлайди. Юрак мушакларининг гипертрофияси (органлар ҳажми ва вазнининг ортиши) унинг ҳаракатлари бузилиши ёки етишмовчилигига олиб келади.

«Nature News» («Табиат янгиликлари») журналада келтирилишича, жарроҳлик йўли билан ёш ва қари

кемирувчиларнинг қон-томир тизими бирлаштирилганидан сўнг 4 ҳафта ўтиб, кекса сичқоннинг юрак мушаклари тўқималари яна ёш ҳолатига қайтган.

Ушбу натижани келтириб чиқарган моддани излаш жараёни анчагина вақтни талаб этган ва охир-оқибат олимлар томонидан ёш кемирувчилар қонида кўп миқдорда мавжуд бўлиб, вақт ўтиши билан камайиб боровчи «GDF11» оқсили борлиги аниқланган. Катта ёшли сичқон қонига киритилган ушбу оқсил гипертрофияга учраган юрак мушаклари ҳажмининг кескин камайишига сабаб бўлди. Тадқиқотчилар кейинги тажрибаларида «GDF11» оқсилнинг бошқа органларда қариш жараёнига қандай таъсир кўрсатишини ҳам аниқлашни мақсад қилишган.

ҚОН БОСИМИНИНГ САБАБИ

Компьютер моделиштириш усули орқали юқори қон босимининг келиб чиқиш сабабларини аниқлаш имконияти туғилди.

Маълумки, юқори қон босими инсульт ёки юрак хуружи хавфини кескин оширади. Унинг сабабларини аниқлашнинг бир қанча механизмлари ишлаб чиқилган бўлса ҳам, 90 фоиз ҳолатда бунга аниқ изоҳ бериш мушкул. Шифокорларнинг фикрича, ёш ўтиши, генетик омиллар, кам ҳаракатли ҳаёт тарзи ва бошқа сабаблар қон босимининг кўтарилишига олиб келади. Клас Петтерсен бошчилигидаги норвегиялик олимлар гуруҳи қон босимининг яна бир сирини очишганини маълум қилишди.

«MIT Technology Review» журналада

чоп этилган мақолада келтирилишича, артериал босим систологик ва диастологик қон босимига ажратилади. Биринчи ҳолат юрак қонни томир тизимига ҳайдаб чиқараётганда пайдо бўлса, иккинчиси қон қайтадан юракка қираётган маҳал вужудга келади. Кўпчиликда систологик қон босими ҳаёти давомида ортиб боради. Бунда диастологик қон босими меъёрида бўлиши ёки камайиши мумкин.

Организмда қон босимини назорат қилиш вазифасини томирлар деворидаги барорецепторлар — биологик «босим датчиклари» и бажаради. Улар қон босими ошган пайтда организмдаги айрим ўзгаришларни юзага келтириб мувозанатни таъминлайди. Масалан, қон-томир тизимидаги суюқликлар миқдорининг камайишига олиб келади.

Бироқ барометрлар ёш ўтиши билан қон томирларининг эластиклиги йўқолиб, тўқималарда шикастланишлар даражаси ортиб боргани сайин қон босимини етарли даражада аниқлай олмайди. Барорецепторларнинг ишлаш механизми асосида тузилган компьютер модели ҳам тиббиётчилар тажрибасида кўп кузатилувчи ёшга оид гипертензия (қон босимининг ортиши) сабабларини асослаб берди. Бу эса ушбу хасталик билан курашишда қон томирлари деворларини довлалаш, уларнинг эластиклигини таъминлашга аҳамият қаратиш лозимлигини кўрсатмоқда.

УЧУВЧИСИЗ САМОЛЁТНИНГ ИЛК ПАРВОЗИ

Британияда фақатгина ердан узатилган сигналлар орқали бошқарилувчи учувчисиз йўловчи авиалайнерининг дастлабки синов парвози амалга оширилди. Бу ҳақда «NewScientist» нашри хабар беради.

19 ўринли «Jetstream 31» самолёти Ланкашир графлигидан Шотландиягача бўлган 800 километрлик масофани муваффақиятли босиб ўтиб, ортга қайтган. Йўл давомида самолёт ердаги бошқарув жамоаси назорати остида барча машқ жараёнларини автоном равишда амалга оширди. Бортдаги учувчи эса мамлакат қонунчилигига кўра фақатгина учин, баландликни белгилаш ва кўниш жараёнида бошқарувни қўлга олди.

Учиш жараёнида синовдан ўтган бошқарув тизими ўзининг имкониятлари билан йўловчи ташиш соҳасида кенг қўллани-

лувчи автопилотга жуда ўхшаш. Унинг асосий ўзига хослиги шундаки, янги технология ҳавода дуч келиши мумкин бўлган тўсиқларни аниқлаш ва тўқнашувларни четлаб ўтиш имкониятига эга. Синов парвози фуқаро авиацияси учун очиқ бўлган ҳаво кенгликларидан амалга оширилди. Шу боис иш механизмининг қанчалик аниқликда ишлашини текширишда виртуал тўсиқлардан фойдаланилди.

Айни пайтда «BAE Systems» компанияси «ASTRAEA» (Autonomous Systems Technology Related Airborne Evaluation & Assessment) лойиҳаси доирасида ҳаводаги тўсиқларни аниқлаш тизимини такомиллаштириш орқали самолётнинг олдиндаги хавфга тўғри баҳо бера олиши ва керакли ҳаракатларни амалга ошириши устида изланишлар олиб бормоқда.

Мутахассисларнинг таъкидлашича, яқин йилларда учувчисиз бошқариладиган самолётлар айни вақтда учувчилар бажараётган барча юмушларни ўз зиммасига олиши шубҳасиз.

ҚИЁФА ҚАЙТА ТИКЛАНАДИ

АҚШнинг Нью-Йорк шаҳрида жойлашган «GenSpace» биологик лабораториясида тадқиқотчи Хазер Дьюи Хаборг ДНКни ўрганишнинг молекуляр биологик асослари ва услубларини ишлаб чиқди. Дьюи-Хаборг бошчилигидаги олимлар махсус усуллар ёрдамида ДНКларнинг зарур қисмларини таҳлил қилиб, олинган натижалар бўйича биополимерларнинг изчиллигини аниқлашга ҳаракат қилишди. Сўнгги таҳ-

лиларда махсус тузилган дастур асосида кишининг ташқи қиёфасига оид у ёки бу ўзига хослик аниқланади.

Бу усул ёрдамида ДНК эгасининг жинси, у яшайдиган ҳудуд,

кўз ва соч ранглари, бурун узунлиги, кўзлари ўртасидаги масофа сингари ўзига хос белгиларни тиклаш мумкин. Шундан сўнг олинган намуналарга асосланган ҳолда юз қиёфаси 3D-принтер орқали чоп этилади.

Фарҳод ТОШПҲАТОВ тайёрлади.

JUMLADA JAHON

Мьянмада «Махасен» циклонини сабаб хавфли ҳудудлардан эвакуация қилинаётган 200 нафарга яқин йўловчини олиб кетаётган кеманинг қояга урилиб, чўкиб кетиши оқибатида 50га яқин киши ҳалок бўлган, яна бир қанча йўловчилар эса бедарак йўқолган.

АҚШнинг Фарбий Виржиния штатидаги махсус саноат ва тиббиёт соҳасига газ ва газ ускуналарини етказиб бериш билан шуғулланувчи заводда юзага келган бир неча портлаш ҳамда ёнғин икки кишининг жароҳатланишига сабаб бўлди.

Хитой жануби-ғарбида-Хги Сичуан провинциясининг Лучжоу шаҳрида жойлашган кўмир шахтасида газ портлаши натижасида 27 нафар қончи ҳалок бўлган, 16 киши жароҳатланган, 37 нафари эса қон ичида қамалиб қолган.

АҚШнинг Янги Орлеан штати ҳуқуқ-тартибот органи томонидан мамлакатда анъанавий тарзда нишонланувчи «Оналар куни» байрам намойиши вақтида ўқотар қурол билан аҳолига қарата ҳужум қилиб, 19 киши, жумладан, икки болани жароҳатлашда гумон қилинаётган 19 ёшли қора танли Акейн Скоттга нисбатан қидирув эълон қилинди.

Сониясига 50—60 метр тезликда эсган совуқ шамол 15 дақиқа ичида Канада ҳудудидаги Дофин кўли қирғоқларида баландлиги 10 метргача етган музли пунамани вужудга келтириб, бир қанча уй ва иншоотларга шикаст етказган, аммо маҳаллий аҳолига жароҳат етказилгани қайд этилмаган.

Америка Қўшма Штатларининг Мичиган штатидаги Уэстленд шаҳри мэри билан учрашишни талаб қилиб, бир хизматчини гаровга олган 40 ёшли эркак олиб борилган музокара-лардан сўнг ҳуқуқни муҳофаза қилиш органига таслим бўлган.

2001 йилда Тошкент давлат техника университети қошидаги Республика лицей-интернати томонидан Эргашов Зоҳиджон Усарович номига берилган № 921721 рақамли шаходатнома йўқолганлиги сабабли

БЕКОР ҚИЛИНАДИ.

Халқ чолғу асбоблари мўжизага ўхшайди. Найини олайлик. Кўринишдан унча мураккаб бўлмаган бу чолғу асбобини чалиш катта маҳорат талаб этади, ундан гўзал ва дардли оҳанглар таралади. Уни чалиш учун маҳоратнинг ўзи камлик қилади: ижро этаётган кўйини аввал юракдан ўтказиб, сўнг миёда тасаввур қилиб, ҳолатга кириш, ана ундан кейин чалишни бошлаш керак. Бу мен — оддий бир томошабиннинг ўй-фикрлари. Менимча, бу ҳақиқатни ўсиб келаётган ёш созандалар яхши англайди. Зеро, мусиқий тарбияда фақатгина мусиқачини етиштириш эмас, балки, энг аввало, чинакам инсон, гўзал қалб, янгиликка, яхшиликка интилувчи авлод тарбияси муҳим ҳисобланади.

Ҳўш, ёшларнинг халқ чолғу асбобларига муносабати қандай? Бу саволни беҳиз бераётганимиз йўқ. Интернет, мобил телефон, компьютер ўйинлари бу соҳага ҳам ўз таъсирини ўтказмаяптими-кан? Ёш авлоднинг созандалик, миллий куй-қўшиқлари-мизга қизиқиши йил сайин ортиб бораётгани ёки аксинча?

Бу саволларга жавобни "Наврўз садолари" кўп овозли миллий чолғу ансамблларининг VI Республика фестивалидан олдик. Ўзбекистон давлат консерваториясида бўлиб ўтган ушбу фестивалда бу йил 54 жамоа иштирок этиб, 1000дан ортиқ ёшлар ўз маҳоратини намоиш қилди.

Фестивал "Соғлом авлод учун" халқаро хайрия жамғармаси, Ўзбекистон Маданият ва спорт ишлари, Халқ таълими вазирликлари, "Сўғдиёна" халқ чолғулари камер оркестри ва бир қатор ташкилотлар билан ҳамкорликда 2005 йилдан буён ўтказиб келинмоқда. Бу йилги танловнинг ўзига хос жиҳатлари бор: унинг қамрови кенгайиб, республикамизнинг

иштирокчилар танловда қатнашади. Фикримиз исботини Пахтаобод туманидаги 21-Учтепа туманидаги 360-МТМнинг кичикинтой созандалардан иборат ансамблларининг чиқишида кўрдик, заволандик. 5-6 ёшли ўғил-қизлар миллий куй-қўшиқларини ижро этиб, йиғилганларнинг олқишига сазовор бўлди.

Фестиваль тўрт йўналиш-

си санъат лицейи ва коллежлари оркестрлари ўртасидаги кўриқдир.

— Ёш созандаларнинг истеъдодларини баҳолаш баробарида уларга маҳорат дарсларини ҳам ташкил этдик, услубий ёрдам бердик, — дейди Ўзбекистон давлат консерваторияси профессори, санъатшунослик фанлари доктори, хайъат аъзоси Феруза Абдурахимова. — Бу

хабар қилишимиз керак. Чунки улар эртага жаҳон сахнасига чиқади, ўз Ватани шарафини ҳимоя қиладилар...

Болаларнинг кўпроқ қайси чолғу асбобларига қизиқиши борлиги, уларнинг ўрганишига иштиёқи қай даражада эканлигини сўраганимизда Шўрчи туманидаги 7-БМСМ директори Саодат Муродова шундай деди:

— Сибизга — жуда мураккаб чолғу асбоби. Унинг мураккаблиги шундаки, оддий чўп, нотаси йўқ ва чўпнинг 10 сантиметр қисми томоқкача кириши керак. Ансамблимизга бу йилдан чанқовуз ва сибизга асбобларини қўшдик. Мактабимизда эса ўтган йили шу асбобларни чалишни ўргатадиган махсус бўлим очдик. Болалар ўртасида кўпроқ дутор, доира, қашқар рубобига қизиқиш жуда кучли. Эндиликда бахшичилик йўналиши бўйича ҳам болаларни тайёрлаш ниятимиз бор...

Фестивал натижаларига кўра, болалар мусиқа ва санъат мактаблари ансамбллари ўртасида I ўрин Шўрчи туманидаги 7-БМСМга, оркестрлар йўналишида эса Бувайда туманидаги 17-БМСМга берилди. Санъат лицейи ва коллежлари ўртасида голиблик Фаргона санъат коллежига, оркестрлар йўналишида Глиэр номидаги Республика ихтисослаштирилган мусиқа академик лицейи халқ чолғулари оркестрига насиб этди.

Соҳиба МУЛЛАЕВА,
"Ma'rifat" мухбири

Б.РИЗОҚУЛОВ олган сурат.

«НАВРЎЗ САДОЛАРИ» ЖАРАНГИ

Қораўзак, Шўрчи каби чекка ҳудудларидан ҳам ёш созандалар кела бошлади. Қолаверса, иштирокчиларнинг ёши бирмунча ёшарди: эндиликда мактабгacha таълим муассасаларидан ҳам жазжи

да ўтказилди. Биринчиси болалар мусиқа ва санъат мактаблари ансамбллари, иккинчиси БМСМ оркестрлари ўртасидаги танлов. Кейингиси санъат лицейи ва коллежлари ансамбллари, тўртинчи-

фестивал биз устозларга жуда катта масъулият юклайди. Миллий чолғу асбобларини мукамал ўргатган, уларнинг моҳиятини чуқур англатган ҳолда ёшларимизни умумжаҳон маданиятидан бо-

Хумоюнбек Нурбобоев Шахрисабз туманида туғилган. Унинг болалигидан расм чиқишга иштиёқини пайқаган ота-онаси маслаҳатлашиб, Қашқадарё вилоят ихтисослаштирилган санъат мактаб-интернатида етаклаб боришди. Унинг иқтидорини сезган мактаб педагоглари дарҳол тўртинчи синфга қабул қилишди.

Алоҳида эътибор, юқори талаб ва ижодий муҳит самараси ўлароқ, Хумоюнбек кўпбал миллий ва халқаро танловлар, фестивалларнинг фаол иштирокчисига айланди. 2010-2011 ўқув йилида ўтказилган республика "Тасвирий санъат+5" ҳафталиги фестивали голиби, "Янги авлод-2012" болалар ижодиёти фестивали лауреати. У ҳозир мактаб-интернатнинг энг фаол ёшларидан. Хумоюнбекнинг ёш бўлишига қара-

ИЖОДИЙ МУҲИТ САМАРАСИ

май, катта ютуқларга эришишида санъат мактаби педагогларининг хизмати бекиёс.

Қашқадарё вилоят ихтисослаштирилган санъат мактаб-интернати 1997 йили ташкил этилган. Ушбу санъат масканининг айнан Шахрисабзда барпо этилганида ҳам чуқур рамизий маъно бор. Чунки бу қадимий шаҳарда азал-азалдан илму маърифат ривож топган, санъатнинг барча турлари тараққий этиб, ҳунарманд усталарнинг бетимсол ишлари бутун дунёга танилган.

— Мактаб-интернат иш бошлаши билан воҳамизда халқ амалий санъати, тасвирий санъат ва миллий қадриятларимизга ёшларнинг қизиқиши, меҳри янада ортиди, — дейди илм маскани директори Маҳмадали Пўлатов. — Айни пайтда мактабимизда 20 педагог 150 болага санъат сирларини ўргатмоқда...

Санъат маскани ташкил этилганига ҳам ўн беш йилдан ошди. Илм даргоҳининг шу кунгача қай даражада иш олиб боргани ўқувчиларнинг ютуқларидан кўринади.

Шу йиллар давомида мактаб ўқувчилари Хиндистон, Чехия, Польша, Япония, Хитой давлатларида ташкил этилган кўргазма ва танловларда фаол қатнашдилар. Шу кунга қадар 30 ўқувчи, шулардан 2 нафари олтин, 26 нафари кумуш ва бронза медали билан тақдирланган. 2 нафар ёш иқтидор эгаси "Янги авлод" болалар ижодиёти фестивали лауреати бўлган.

МУХБИРИМИЗ

ТАСВИРИЙ САЊЪАТ — ЗАРУРАТ

Маълумки, тасвирий санъат энг қадимий ва кенг тарқалган санъат турларидан биридир. Энг қадимги даврда ҳам одамлар ўз фикрларини, таассуротларини, ички кечинма ва ташвишларини гор деворларида, қоя ва харсангтошларда акс эттиришга ҳаракат қилишган. Бунга археологик қазималар мисол бўла олади.

Мен фаолият юритаётган ўқув даргоҳида сўнгги йилларда ўқувчиларнинг тасвирий санъатга қизиқишини кучайтириш, ўзлаштириш самарадорлигини ошириш борасида ижодий ишлар амалга оширилмоқда. Ўтган йили ўқувчимиз Бобур Саидазимов «Ўзбекистон Конституцияси — ҳаётимиз қомуси» мавзусидаги тасвирий санъат асарлари кўригининг вилоят босқичида, Исмоил Сайдўллаев эса «Онажоним табиат» мавзусидаги шундай тadbирнинг шаҳар босқичида фахрли ўринларни эгаллашди. Муҳаммаджон Абдурашидов эса чизмачилик фанидан вилоят фан олимпиадасида биринчи ўринни, Афросиёб Абдуганиев ҳам фахрли ўринни эгаллашга муваффақ бўлдилар.

Бир неча йиллардан бери мактабимизда «Ёш мусаввирлар» тўғрисидаги фаолият кўрсатиб келмоқда. Унда 35 нафар ўқувчи ўзбек миллий тасвирий санъатини юксак поғоналарга кўтаришга катта ҳисса қўшган Чингиз Аҳмаров, Урол Тансиқбоев, Ортиқали Қозоқов каби рассомларнинг асарлари билан танишиб борди. Айниқса, Шарқ мусаввирлик санъатида ёрқин юлдуз бўлиб порлаган аллома Камолитдин Бехзод асарларида табиатнинг жонли тасвирига, ҳаёт манзараларининг аниқлиги ва ҳаққонийлиги, ишонарли ва таъсирчанлиги, чизиқлар нозиклиги ҳамда рангларнинг нафислиги тўғрисида аълоларидан бой тас-

сурот қолдирмоқда. Ҳар ойда мунтазам чиқарилиб борилаётган «Тенгдошларим ижоди» ва «Эртақлар оламига саёҳат» деворий газеталари кўпчиликлда қизиқиш уйғотаётди. Бунда Мадина Омонтурдиева, Низомиддин Қулжонов ва Сарагул Абдазовалар фаоллик кўрсатмоқда. Шунингдек, мактабимизда «Оналарга таъзимда», «Наврўз — янгилиниш ва яшариш айёми» каби мавзуларда расмлар танлови ўтказилди. Яқинда қўшни Бахмал туманига тўғрак аъзоларимиз саёҳати уюштирилди. Бахмални тоғлар сиз тасаввур қилиб бўлмайдилар. Бу ном табиатнинг ўзидан келиб чиққан. Балант тоғлари, муздек бўлоқ сувлари ва дов-даракларига боқиб кўзингиз қувнайдилар. Тўғрак аъзоларида яшил олам мусаффолиги, кўркамлиги катта таассурот қолдирди. Ўқувчиларни ялпиш, кийикўти, наъматак каби доривор гиёҳларнинг ёрқин товланиши мафтун этди ва уларни мойбўёқларда акс эттиришди.

Тасвирий санъат асарларини турмушда деярли ҳар қадамда учратиш мумкин. Бозор дўконларидан бирон буюм харид қилсанг, аввало, унинг ранги, ёрлиги диққат-эътиборимизни тортади. Қайси ўқув даргоҳи, муассаса ёки кичик қорхонага бормайлик, у ерда ҳам тасвирий санъат намуналарига кўзимиз тушади. Ўқувчиларнинг буюм ва ўқув қуролларидаги чиройли безак ва расмлар, деворлардаги турли жиҳозлар ҳам тасвирий санъат асарларининг бир намунаси бўла олади. Биз мураббийлар эса ёшларни ана шу гўзалликдан илҳом, заъков олишга ўргатишимиз керак.

Жасур ЖАЛИЛОВ,
Жиззах шаҳридаги 19-умумтаълим мактабининг тасвирий санъат ва чизмачилик фани ўқитувчиси

СОҒЛОМ ТУРМУШ — ҒАЛАБА ОМИЛИ

Бадий гимнастика зали доимгидек мураббий ва ўқувчилар билан гавжум. Жажжи қизалоқлар устозлари кўрсатмаси асосида энгил ва нафис машқларни меъёрига етказиб бажаришга уринишмоқда. Кузатиб турсангиз, уларнинг ҳар бири ўзгача олам эканига, кўлариди митти орзулар ёниб турганига шохид бўласиз. Иштирокчилар орасида энг кенжаси — 8 ёшли Мухлиса Ғайратованинг ҳаракатлари эса бир маромда, беғуборлиги билан дилларга завқ бағишлайди...

— Бадий гимнастика тўғрисида кўраётган асосан 6 ёшдан қатнаша бошлайди, — дейди жисмоний тарбия ўқитувчиси Шоира Ғайзиева. — Ҳозир тўғрақ аъзолари 30 нафардан ошди. Маржона Баҳодирова, Ўззода Алиқуллова, Қундузои Боймирзаева, опа-сингил Маъмура ва Мухлиса Ғайратовалар тиришқоқлиги ва интилувчанлиги билан ажралиб туришади. Ёш гимнастикачиларимиз туман ва вилоят миқёсида ўтказилаётган мусобақаларда фаол иштирок этишмоқда. Шу боис бугун уларга ҳавас қилаётган дўгоналари ва ҳатто ота-оналар ҳам кўп.

Ҳа, чиндан ҳам Зомин тумани Даштобод шаҳридаги 25-мактаб жамоаси болалар спортини ривожлантириш бўйича ўзига хос тажрибага эга. Бу

масканди тазквондо ва футбол билан шугулланувчи болалар кўпчилиги ташкил этилди. Мураккаб яккакураш турининг ҳудудда жадал равишида оммалашиб кетишида ушбу мактаб раҳбари, қора белбоғ соҳиби Умат Холиқовнинг хизмати катта. Унинг иқтидорли шогирдларидан бири Мафтунна Тошпўлатова тазквондо бўйича ўсмирлар ўртасида Ўзбекистон чемпиони бўлди. Ҳозирги кунда у йўлланма асосида Жиззах олимпия захирали коллежида ўз маҳоратини оширмоқда. Қора белбоғ соҳиби Сарвар Мухторов эса Ўзбекистон чемпионатида қатнашиб, кумуш медал билан тақдирланди.

Мактабда турли мусобақа ва чемпионат гóлиб ва совриндорларнинг йил сайин ортиб бораёт-

гани устоз-мураббийларнинг ўз вазифасига масъулият билан ёндашаётганидан дарак.

Табиийки, умумтаълим мактабиди спортнинг бу тарзда ривожланиши Даштободдаги 2-болалар ва ўсмирлар спорт мактабининг бир неча тўғраги айнан шу мактабдаги спорт зали ва майдончаларида фаолият кўрсатаётгани билан боғлиқ. Бу ҳолат ўқувчиларга ўзига хос қулайлик яратмоқда. Тўғрақларга қўллаб-қувватлаш мунтазам қатнапти.

Аниқроғи, мактабда 2та спорт зали ва очиқ стадион мавжуд бўлиб, 7 нафар жисмоний тарбия ўқитувчиси 10та спорт секциясида мунтазам машғуллотлар ўтказишмоқда. Айни кунда мактабда 910 нафар ўқувчи таълим ва тарбия олаётган бўлса, уларнинг 540 нафари спорт тўғрақлари аъзоларидир. Ўзбекистон, уларнинг 281 нафарини қизлар ташкил этади. Ёшлар фақат тазквондо ёки футбол бўйича эмас, балки кураш, бадий гимнастика ва шахмат-шашка тўғрақларига ҳам фаол қатнашади.

Bolalar sporti

— Шахмат ва шашкани ёқтираман, — дейди 6-синф ўқувчиси Тозагул Эгамназарова. — Турли мусобақаларда иштирок ҳам эътиборим. Шунингдек, спортнинг нафис тури ҳисобланган бадий гимнастика ҳам санъат билан уйғунлашиб кетган. Шу боис рақсга тушишни ўрганиш учун "Кўзмунчоқ" ашула ва рақс ансамбли аъзоси бўлганман. Рақс худди бадий гимнастика каби саломатлик учун фойдали.

Жисмоний тарбия тўғрақларида мураббийлар асосий эътиборни ўқувчиларнинг жисмоний чиниқлиги ва саломатлигини мустақамлашга қаратишмоқда. Шу тариқа ёшлар орасида ўзаро дўстона муносабат асосига қурилган соғлом турмуш тарзи қарор топмоқда. Мана шундай ажойиб муҳитда тарбия топаётган ўғил-қизлар орасидан чемпионлар етишиб чиқмайди, дейиш мумкинми?!

Абдусаттор СОДИҚОВ,
«Ma'rifat» мухбири

ЯКДИЛЛИККА УНДАГАН МУСОБАҚА

Болаларнинг баркамол вояга етиши ҳамда қобилиятининг юксалиши муҳим аҳамиятга эга. Бунда уларни ҳам маънан, ҳам руҳан қўллаб-қувватлаш, ўқитувчи ва ўқувчи ўртасидаги ҳамкорликни кучайтириш муҳим омил ҳисобланади.

Болаларда масъулият, адолат ва дўстлик сингари юксак инсоний фазилатларни спорт мусобақалари ёрдамида ҳам шакллантириш бориши мумкин. Шу маънода, Тошкент шаҳар халқ таълими бошқар-

маси томонидан Болалар спортини ривожлантириш жамғармаси шаҳар филиали билан ҳамкорликда "Обод турмуш йили" муносабати билан бошланғич синф ўқитувчилари ҳамда ўқувчилари ўртасида

"Обод юртнинг соғлом авлодлари" шиори остида мусобақа ўтказилди. Мазкур баҳсларда Учтепа туманидаги 26-болалар ва ўсмирлар спорт мактаби мезбонлик қилди.

Мусобақада Учтепа туманидаги 245-Ҳамза туманидаги 144-Ҳамза Ҳамза туманидаги 152-мактаб жамоаси ўзаро куч синашди. Уларнинг сый-ҳаракатлари "Тезкор беллашув", "Аралаш эстафета", "Эпчиллар баҳси", "Чаққонлик" ва "Аҳилликда беллашайлик" каби беш шарт бўйича баҳоланди.

— Бундай мусобақаларда устоз ва шогирдлар бир жамоа бўлиб, бир оила бўлиб ғалабага интилади, — дейди 245-мактаб ўқитувчиси Лобар Миралиева. — Шу боис беллашувларда ўқитувчи ва ўқувчилар якдил бўлиб ҳаракат қилдилар. Тадбир давомида ёш авлод вакиллари ўз устозларига ва аксинча, ўқитувчиларнинг ўз ўқувчиларига бўлган меҳри, интилиши ортанига гувоҳ бўлди.

Мурасиз ўтган баҳсларда Учтепа туманидаги 245-мактаб жамоаси умумжамоа ҳисобида фахрли 1-ўринни эгаллади.

Бобобек МАҲРАМОВ,
ЎЗДЖТУ талабаси

«БАРСА», ПСЖ ВА МАНЧИННИ

Футбол бўйича Испания ва Франция миллий чемпионатида гóлиблар номи маълум бўлди. 35-тур арасидаёқ «Барселона» мuddатидан аввал Испанияда тенгсиз деб топилди. ПСЖ ҳам мавсумни ижобий якунлади.

Сэр Алекс ҳақидаги гап-сўзлар якунига етмай, футбол оламида яна бир шов-шувли воқеа содир бўлди. Манчестер шаҳрининг иккинчи жамоаси — «Сити» бош мураббийи, италиялик мутахассис Роберто Манчини ҳам истеъфога чиқди. Фақат ўз хохishi билан эмас, балки ортда қолган 2012/13 йилги мавсумда жамоа олдига қўйилган вазифалар бажарилмагани тufайли клубни тарк этишга мажбур бўлди.

Европа наshrларида ёзилишича, «Сити» раҳбарияти айни вақтда бошқарув «пулть»ига Испаниянинг «Малага» жамоаси устози Мануэль Пеллегринини олиб келишга ҳаракат қилмоқда.

НАДАЛЬ ВА СЕРЕНА

Теннис бўйича Мадрид шаҳрида якунига етган халқаро теннис турнирида эркеклар ва аёллар ўртасида ташкил этилган мусобақаларнинг гóлиб ва совриндорлари аниқланди.

Испаниялик Рафаэль Надаль «Masters» туркумига оид мазкур биринчи финалда швейцариялик Станислас Вавринкага қарши қортга чиқиб, 1 соат 12 дақиқага чўзилган матчда (6:2, 6:4) ғалаба қозонди. Шу тариқа Рафаэль жорий мавсумдаги бешинчи совринни ўз номига расмийлаштирди.

Аёллар ўртасидаги қарама-қаршиликларнинг ҳал қилувчи баҳсига яна америкалик Серена Уильямс ва россиялик Мария Шарипова етиб келди. Мурасиз тарзда ўтган баҳсда Серена рақибсини ишончли тарзда мағлубиятга учратди: 6:1, 6:4.

РУХСАТ БЕРИЛАДИ, АММО...

Жаҳон антидопинг агентлигининг (WADA) Монреаль шаҳрида бўлиб ўтган мажлисида спортчиларнинг тақиқланган моддаларни истеъмол қилиши ва уларга жазо белгилаш тартибига қўшимча ва ўзгаришлар киритилди.

Энди спортчилар допинг-текширувдан ўтказилганда, уларда энгил таъсир этувчи воситалар миқдори 15 эмас, балки 150 нанограмм-миллилитр бўлганда мусобақаларда иштирок этмайди. Бу спортчиларни мусобақа арасида тинчлантирувчи, ҳаяжонини босувчи препаратлар бўлиши лозим.

Илгари спортчи организмда шунча миқдорда допинг аниқлангудек бўлса, у олти ой мuddатга спортдан четлатилган. Сузиш бўйича 14 қарра олимпиада чемпиони Майкл Фелпс ҳам сигарет чеккани учун ушбу мусобақаларда иштирок эта олмаганди.

Аммо бундай имконият спортчиларга салбий таъсир ўтказиши ҳам мумкинлиги мутахассисларни ўйлантирмоқда.

ДАЪВОГАРНИНГ 5-МАҒЛУБИЯТИ

Мексикалик боксчи Адриан Эрнандес 49 килограмм вазн тоифасида WBC таснифиди банд этиб келаётган чемпионлик камарини никарагуалик Ядер Кардосага қарши ўтган жангда муносиб ҳимоя қилди.

Мексиканинг Толук шаҳрида ташкил этилган учрашувда ҳақамлар бир овоздан Адриани гóлиб деб топди: 116-112, 118-110, 116-112.

Шу тариқа чемпион фаолиятидаги 30-жангда 27-ғалабасини нишонлади. Кардоса эса 20та муштлашувда «иштирок» этиб, бешинчи бор мағлубият аламини тотишга мажбур бўлди.

ЖАВОБ ЎЙНИДА ҲАЛ БЎЛАДИ

Футбол бўйича Осиё чемпионлар лигаси (ОЧЛ)нинг нимчорак финалидан ўрин олган илк ўйинда Тошкентнинг «Бунёдкор» клуби Таиландга сафар уюштириб, маҳаллий жамоа — «Бурирам Юнайтед»га қарши майдонга чиқди.

Қўллаб мутахассислар томонидан тошкентлик футболчиларга қуръада омад қилиб боққани таъкидланаётганлиги. Хусусан, молиявий муаммолар тufайли бош мураббийдан «айрилган» жамоани энгил «қалдирғочлар» учун қийинчилик туғдирмайдигандек қўринаётганлиги. Бирок... ноқулай об-ҳаво шароити ёки юртдошларимизнинг узоқ парвоздан сўнг бироз толиққани тufайлими майдондаги ҳаракатлари у қадар маромига етмади. Хавфли вазиятлар содир этилди, лекин М.Қосимов шогирдларига

ҳужумларни муваффақиятли якунлайдиган ижрочи етишмади.

Уйнинг 17-дақиқасида Анавин Жужин Мурод Зухров қўриқлаётган дарвозани ишғол этди.

Биринчи тайм якунига етётган бир вақтда Миржалол Қосимов Фозил Мусаевнинг ўрнига захирада ўтирган Игорь Таранин туширди. Жасур Ҳасанов томонидан амалга оширилган жарима зарбасидан сўнг, бир неча лаҳзалар ўтиб, айнан Таран чап оёғида тўпни рақиб дарвозасига аниқ йўллаб, мувозанатни тиклади.

Бир маромда давом этаётган учрашувнинг дурган ҳисобида якунланишига таиландлик футболчи Сумрай рози бўлмади. Шу тариқа матч 2:1 ҳисобида мезбонлар фойдасига ҳал бўлди. Шундай бўлса-да, қорак финал иштирокчиси жавоб ўйинидан сўнг маълум бўлади.

Тўғараклар болаларнинг бун вақтини мазмунли ўтказиши билан бирга фаолигини оширади. Шу боис Мирзо Улуғбек туманидаги 207-умумтаълим мактабида фаолият юритаётган «Моҳир қўллар» тўғараги аъзолари дарсларда ҳам тенгдошларидан фаолиги билан ажралиб туради.

ҚЎФИРЧОҚЛАРНИ ТИЛГА КИРИТАЁТГАН БОЛАЛАР

эртакларни саҳналаштиришга жуда иштиёқманд. — Ўқувчиларим Дилором Собированинг тўғаракларида қўғирчоқ ясайди. Мен эса улар ёрдамида саҳна кўринишлари

уюштираман. СINF хонасидаги парда орқасида турган болажонлар қўғирчоқларга, қоғоздан ясалган эртақ қаҳрамонли

Тўғаракка қирқдан зиёд ўқувчи жалб этилган. Қизиқиш билдираётган болалар кўп, аммо барчани бирдек қамаб олиш бироз мушкул бўлгани боис алоҳида қобилия-

Bo'sh vaqt — xush vaqt

ларига овоз берар экан, дарсларда ўтилган мавзуларни ҳам яхши ўзлаштиради, оғзаки нутқи ҳам ривожланади. Айниқса, тортинчоқ ва одамови болалар парда ортида ўзини янада дадил ҳис этади. Мисол учун, Рух-

Меҳнат таълими, тасвирий санъат ва чизмачилик фанлари ўқитувчиси Дилором Собирова бир йўла бисер, тўқиш, рассомлик ва қўғирчоқ ясаш бўйича машғулоти олиб бормоқда. Тўғарак аъзоларининг қўл ишлари кўрик-танлов, фестивал ва ярмаркада намоиш этилиши машғулотлар намунали йўлга қўйилганидан далолатдир. Айниқса, кичик ёшдаги болажонлар ўз қўллари билан ясаган миллий қўғирчоқлар ёрдамида

ти бор болалар саралаб олинмоқда.

— Фарзандларим Моҳина ва Фарида рассомлик тўғарагига қатнайди, — дейди Дилафрўз Муллабабаева. — Машғулотлар мактабинг ўзида ташкил этилиши бизга катта қулайлик туғдириди.

Суратларда: «Моҳир қўллар» тўғараги фаолиятдан лавҳалар.

Моҳичехра ЛАТИПОВА,
«Ma'rifat» мухбири

В.ГРАНКИН олган
суратлар.

сора исмли ўқувчим мавзунини яхши ўзлаштирган бўлса-да, фикрини эркин баён эта олмасди. Ўзи ясаган эртақ қаҳрамонларига овоз бериш орқали ундаги бу муаммо бартараф этилди, — дейди бошланғич сINF ўқитувчиси Люция Адыева.

Ma'rifat

ТА'СИС ETUVCHILAR:

O'zbekiston Xalq ta'limi vazirligi, O'zbekiston Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi, O'zbekiston Ta'lim, fan va madaniyat xodimlari kasaba uyushmasi Markaziy Kengashi.

Bosh muharrir:
Abdusamat RAHIMOV

Tahrir hay'ati: Jumanazar BEK-NAZAROV, Baxtiyor DONIYOROV, Farrux JABBOV (bosh muharrirning birinchi o'rinbosari), Husan NISHONOV (bosh muharrir o'rinbosari), Nurlan USMONOV (bosh muharrir o'rinbosari, "Учитель Узбекистана"), Mirzakarim XUDDIYEV, Baxtiyor YOQUBOV (mas'ul kotib), Aleksey CHUKARIN (mas'ul kotib, "Учитель Узбекистана"), Sa'dulla HAKIMOV.

Gazeta
O'zbekiston Matbuot va axborot agentligida № 0067 raqam bilan ro'yxatga olingan.

ISSN 2010-6416

INDEKS: 149, 150, 1-518.
Tiraj 53903.
Hajmi 4 bosma tabaq.
Ofset usulida bosilgan,
qog'oz bichimi A-3.

«Ma'rifat»dan materiallarni ko'chirib boshish tahririyat ruxsati bilan amalga oshirilishi shart. Tahririyatga kelgan qo'lyozmalar taqir qilinmaydi va muallifga qaytarilmaydi.

Reklama materiallari uchun tahririyat javobgar emas.

MANZILIMIZ: 100083, Toshkent,
Matbuotchilar ko'chasi, 32.

Web-site: www.marifat.uz

TELEFONLAR: mas'ul kotib—233-99-15, umumiy o'rta va maktabgacha ta'lim yangiliklari bo'limi — 233-53-14, fan, oliy va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi yangiliklari bo'limi — 236-54-03, adabiyot, madaniyat, kasaba uyushmalari hayoti yangiliklari bo'limi — 233-54-49, ma'naviyat va maktabdan tashqari ta'lim yangiliklari bo'limi — 233-54-63, siyosat, xalqaro hayot va sport yangiliklari bo'limi — 233-76-40, reklama va marketing bo'limi — 233-42-92(faks), 236-54-17.

Bahosi sotuvda
erkin narxda

Dizaynerlar:
Liliya BINASHEVA,
Malohat TOSHOVA.

Navbatchi muharrir:
Xayrulla ABDURAHMONOV.
Navbatchi:
Jo'rabek JANGIROV.

«Sharq» nashriyot-matbaa
aksionerlik kompaniyasi
bosmaxonasi.

Korxona manzili:
«Buyuk Turon» ko'chasi, 41-uy

Yilgi aksiyasi — 20.40
Topshirildi — 21.45